

**Barbara Dobrzańska
Magdalena Sitek**

**MINI LEKSYKON
DYPLOMATYCZNY**

Recenzja: prof. Giovanni Bianco

Komitet Redakcyjny:

Sylvia Ćmiel (przewodniczący)
Iwona Niedziółka (korekta redakcyjna)
Krzysztof Jankowski (projekt okładki)

ISBN: 978-83-62753-01-7

Copyright by Wydawnictwo WSGE

Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide De Gasperi
05-410 Józefów, ul. Sienkiewicza 2
Tel./fax (48) 22 789 19 03
www.wsge.edu.pl
e-mail: wydawnictwo@wsge.edu.pl

Józefów 2011
Druk: AR Jankowski.media.pl

SŁOWO WPROWADZAJĄCE

*„Dyplomata to człowiek, który
dwukrotnie się zastanowi zanim nic nie powie”*

Winston Churchill

Dyplomacja od najdawniejszych dziejów ludzkich odgrywała bardzo dużą rolę w życiu państw i narodów oraz w stosunkach międzynarodowych. Działalność dyplomatyczna obecna jest również w życiu wewnętrznym Polski. Dzięki środkom masowego przekazu działalność ta wzbudza wiele emocji, a w przypadku przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w szczególnie sposób skłania do przyswajania sobie wiedzy z zakresu najnowszej historii dyplomacji, polityki zagranicznej, stosunków międzynarodowych oraz wielu innych dziedzin znajdujących się w obrębie współczesnej dyplomacji. W związku z powstawaniem i rozwojem licznych organizacji międzynarodowych zrodziła się nowa terminologia dyplomatyczna, która składa się na wiedzę współczesnego dyplomaty.

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej obliguje do przyswajania sobie wiedzy w zakresie m.in. prawa wspólnotowego, jak również terminologii w niej obowiązującej. Ta specyficzna terminologia obowiązująca w służbie dyplomatycznej skłoniła autorki do napisania „Mini leksykonu dyplomatycznego”, którego celem jest przybliżenie tej specyficznej terminologii osobom zainteresowanym sprawami dyplomatycznymi. W „Mini leksykonie dyplomatycznym” uwzględniono terminy rzadko spotykane w codziennym życiu. Ścisłe zazębianie się dyplomacji, polityki zagranicznej, stosunków międzynarodowych, przekłada się na terminologię, różne pojęcia dyplomatyczne, wydarzenia historyczne itp.

Autorki, podejmując wysiłek napisania „Mini leksykonu dyplomatycznego”, starały się ująć w nim problematykę dyplomacji dwustronnej, jak i wielostronnej, używaną terminologię i mają przekonanie, że publikacja ta przyczyni się do poszerzenia wiedzy osobom, które nie tylko zawodowo zajmują się zagadnieniami dyplomatycznymi.

Autorzy

A

Abolicja – akt prawny, który uchwała parlament w formie ustawy, puszczający w niepamięć lub darujący przestępstwa, których sprawcy zostali ujawnieni, lecz jeszcze są nieujęci i nieskazani lub są nieznani. Abolicja odnosi się również do przestępstw o charakterze politycznym. Abolicja łączona jest z amnestią, która jest powszechnym aktem łaski, polegającym na darowaniu lub złagodzeniu orzeczonych już kar za określone przestępstwa.

Acquis communautaire – zbiór całościowy aktów prawnych, całokształt dorobku prawnego Wspólnot Europejskich. Są to umowy międzynarodowe i przepisy wykonawcze do tych umów.

Adhezja – przystąpienie do otwartego traktatu wielostronnego przez państwo, które go nie podpisało, lecz w swej deklaracji adhezyjnej zgłosiło gotowość do stosowania całości lub części tych postanowień.

Ad hoc – powoływanie czasowo różnych ciał, na ogół w ściśle określonym celu, do wykonania zadania – np. misje specjalne.

Ad interim – tymczasowe porozumienie, próba kompromisu lub prowizoryczny układ. W dyplomacji termin ten używany jest głównie w tytule szefów misji dyplomatycznych trzeciej klasy, tzn. chargé d'affaires ad interim.

Adres – ustne lub pisemne odwołanie się do władzy publicznej, przemówienie, petycja, prośba lub pismo dziękczynne wyrażające uczucia narodu.

Agencja konsularna – w prawie konsularnym najniższa klasa urzędu konsularnego. Na czele urzędu stoi agent konsularny, tworzone są one zazwyczaj w mniej istotnych miejscach z punktu widzenia interesów państwa wysyłającego.

Agenda – porządek dzienny, lista tematów obrad konferencji.

Agent dyplomatyczny – termin ten określa dyplomatę, przedstawiciela dyplomatycznego lub członka personelu dyplomatycznego misji dyplomatycznej.

Agent konsularny – najniższa klasa szefów urzędów konsularnych (kieruje agencją). Agent konsularny i agencja konsularna powoływani są przez ministra spraw zagranicznych państwa wysyłającego. Agent spełnia takie same warunki formalne jak pozostali kierownicy urzędów konsularnych. Tytuł agenta konsularnego noszą również honorowi urzędnicy konsularni. Są dwa rodzaje agentów konsularnych – mianowani przez ministra spraw zagranicznych oraz powoływani przez konsulów, |np. przez konsula generalnego, którzy należą do wyższej klasy kierowników urzędów konsularnych.

Agrément – formalne zapytanie o wyrażenie zgody przez władze państwa przyjmującego na akredytowanie proponowanej osoby w państwie przyjmującym. Jeżeli takich przeszkód nie ma, wówczas władze państwa przyjmującego wyrażają wstępną zgodę – agrément – na przyjęcie proponowanej osoby jako przyszłego ambasadora w państwie przyjmującym. Agrément wymagane jest dla ambasadora, nuncjusza, posła i internuncjusza. Wystąpienie o agrément odbywa się w drodze poufnej. W przypadku odmowy agrément państwo przyjmujące nie jest zobowiązane do podawania państwu wysyłającego przyczyn swojej odmowy. Po otrzymaniu agrément, którego okres udzielenia trwa około miesiąca, nazwisko osoby desygnowanej może być podane do publicznej wiadomości oraz mogą być wystawione listy uwierzytelniające.

Aide-mémoire – nota dyplomatyczna, która służy do przedstawienia lub uzupełnienia na piśmie spraw poruszonych w poprzedniej rozmowie, dyskusji, zgłoszenia nowych aspektów lub szczegółów do wcześniejszych propozycji. Pisane jest w trzeciej osobie, bez formuł grzecznościowych, adresu, pieczęci i podpisu i często również bez daty. Nazwę noty (aide-mémoire) zamieszcza się u góry na środku strony. Nota przekazywana jest osobiście przez dyplomatę lub przesyłana jako załącznik przy nocie przesyłkowej.

Akcesja – akt międzynarodowy, poprzez który państwo wyraża na płaszczyźnie międzynarodowej swą zgodę na związanie się z traktatem.

Akredytacja – oficjalne uprawnienie przedstawiciela dyplomatycznego do pełnienia jego funkcji przy obcym rządzie lub organizacji międzynarodowej.

Procedura ta jest różna dla poszczególnych klas szefów misji dyplomatycznych oraz szefa urzędu konsularnego. Pierwsza klasa szefów misji dyplomatycznych – ambasador, nuncjusz oraz inni zrównani z nimi przedstawiciele dyplomatyczni państwa oraz druga klasa – posłowie i internuncjusze – procedura ich akredytacji przy głowie przyszłego państwa urzędowania obejmuje: uzyskanie agrément od władz przyszłego państwa urzędowania, wystawienie listów uwierzytelniających przez głowę państwa wysyłającego oraz złożenie tych listów głowie państwa przyjmującego. Składanie listów uwierzytelniających ma uroczysty charakter. Akredytacja trzeciej klasy szefów misji dyplomatycznych tj. – chargé en pied (stały) – akredytowany jest nie przy głowie państwa, lecz przy ministrze spraw zagranicznych państwa przyjmującego, któremu przekazuje listy wprowadzające od ministra spraw zagranicznych kraju wysyłającego; chargé d'affaires ad interim (tymczasowy) akredytowany jest notą szefa misji dyplomatycznej, skierowaną do ministra spraw zagranicznych państwa przyjmującego. Akredytacja szefa urzędu konsularnego odbywa się po upewnieniu, że kandydat jest osobą mile widzianą w przyszłym państwie urzędowania; ministerstwo spraw zagranicznych przesyła drogą dyplomatyczną jego listy komisyjne do ministerstwa spraw zagranicznych państwa przyjmującego. Po otrzymaniu listów komisyjnych władze państwa przyjmującego udzielają exequatur. Po uzyskaniu exequatur nowy szef (konsul zawodowy lub honorowy) może przystąpić do pełnienia swych funkcji.

Akt dyplomatyczny – wystąpienie lub oświadczenie przedstawicieli organów państwa odpowiedzialnych za realizację polityki zagranicznej, które wywołuje skutki polityczne lub prawnomiędzynarodowe.

Alternat – w praktyce dyplomatycznej reguła alternatu podkreśla suwerenną równość stron, ma głównie zastosowanie przy sporządzaniu oficjalnych dokumentów w stosunkach dwustronnych między państwami. Reguła alternatu polega na tym, że podpisy oraz wzmianki na egzemplarzu przeznaczonym dla danej strony znajdują się na pierwszym miejscu, np. podpis przedstawiciela umowy, dla której przeznaczony jest dany egzemplarz umowy, składany jest po lewej stronie, dla której przeznaczony jest egzemplarz umowy – czyli na pierwszym miejscu („prawica heraldyczna”). Podpis przedstawiciela drugiej strony umowy znajduje się pod tekstem umowy po prawej stronie. W wyniku tego każda ze stron ma zapewnione pierwsze miejsce. Kiedy tekst umowy lub dokumentu napisany jest w językach obu państw – w takim przypadku egzemplarz umowy przeznaczony dla danego państwa zawiera tekst umowy w rodzinnym języku po lewej stronie. Natomiast jeżeli teksty

umowy zamieszczone są na osobnych stronach, wtedy tekst umowy przeznaczony dla danego państwa będzie znajdował się w okładkach jako pierwszy, a po nim tekst drugiego państwa. Egzemplarz przeznaczony dla danego państwa jest przesnuwany tasiemką w barwach narodowych, końce są zabezpieczone na twardej okładce dwiema pieczęciami lakowymi. W egzemplarzu przeznaczonym dla danej strony umowy jej pieczęć wyciskana jest z lewej strony, a dla drugiej strony umowy pieczęć wyciskana jest z prawej strony.

Ambasada – przedstawicielstwo dyplomatyczne państwa przy obcym rządzie – placówka dyplomatyczna najwyższego stopnia. Przez pojęcie ambasada rozumiemy biuro (oficjalną siedzibę) obcego ambasadora i jego współpracowników w państwie urzędowania. W prawie dyplomatycznym pomieszczenia ambasady to budynki lub części budynków i tereny do nich przyległe, łącznie z rezydencją szefa tego przedstawicielstwa, niezależnie od tego kto jest właścicielem, użytkowane na potrzeby przedstawicielstwa. Pomieszczenia misji dyplomatycznej są ogrodzone, oznakowane tablicą zawierającą pełną nazwę misji, natomiast przy głównych drzwiach misji umieszczone jest godło państwa wysyłającego, a na budynku wywieszona jest flaga państwowa jego kraju. Pomieszczenia misji oraz majątek ambasady korzystają z nietykalności oraz z przywilejów i immunitetów, tzn. – nikt spoza personelu ambasady nie ma prawa wchodzenia do pomieszczeń ambasady bez zgody ambasadora. Ambasada bezpośrednio podlega ministrowi spraw zagranicznych swego państwa i finansowana jest przez państwo wysyłające.

Ambasada wspólna – wspólne misje dyplomatyczne, które powstają za zgodą państwa przyjmującego.

Ambasador – pełny tytuł Ambasador Nadzwyczajny i Pełnomocny. Słowo to wywodzi się od używanego we Włoszech pod koniec XII wieku średniowiecznego słowa łacińskiego ambactiare tzn. sprawować misję. Weszło do szerszej praktyki dyplomatycznej w XVII-XVIII wieku. Ambasador jest mianowany przez głowę państwa wysyłającego i akredytowany przy głowie państwa przyjmującego. Reprezentuje on swoje państwo (głowę państwa i rząd) i społeczeństwo wobec władz i społeczeństwa państwa przyjmującego oraz w organizacjach międzynarodowych. Ambasador może wypowiadać się w imieniu swojego państwa i rządu, a ponadto parafować umowy zawierane między państwem wysyłającym a państwem przyjmującym. Funkcję pełni na podstawie zasad i norm skodyfikowanych w Konwencji Wiedeńskiej z 1961 roku oraz norm zwyczajowych. Korzysta z należnych mu przywilejów i immunitetów.

Ambasador ad personam – tytuł honorowy nadawany zasłużonym członkom służby dyplomatycznej. Tytuł ten nadawany był w Polsce na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów (24 marca 1983 r.) przez Prezesa Rady Ministrów pracownikom służby dyplomatyczno-konsularnej. Tytuł ten został zniesiony w związku z wejściem w życie ustawy (27 lipca 2001 r.) o służbie zagranicznej. Wprowadzono stopień dyplomatyczny – ambasador tytularny.

Ambasador desygnowany – osoba wyznaczona na ambasadora w obcym państwie, która otrzymała agrément, lecz nie złożyła listów uwierzytelniających – nie rozpoczęła oficjalnego urzędowania w państwie przyjmującym.

Ambasador dobrej woli – ich misją non profit jest zwracanie uwagi opinii światowej lub krajowej na los dzieci w poszczególnych państwach i regionach świata lub niesienie im pomocy. Tym zaszczytnym tytułem obdarowywane są osobistości świata cieszące się popularnością – wybitni aktorzy, sportowcy, byli politycy itp. Powoływani są w takich organizacjach międzynarodowych jak UNICEF, UNDP (Program Narodów Zjednoczonych na Rzecz Rozwoju).

Ambasador nierezydujący – ambasador akredytowany w danym państwie, który ma swą stałą siedzibę w innym państwie. Praktyka akredytowania jednego ambasadora w dwóch lub więcej państwach jest rozpowszechniona na świecie. Stosowana jest w polskiej praktyce dyplomatycznej.

Ambasador pełniący swą misję – ambasador akredytowany w państwie przyjmującym, ale z różnych powodów (zazwyczaj braku środków finansowych lub niebezpiecznej sytuacji w państwie przyjmującym) nie rezyduje stale w tym państwie, ale w stolicy swego państwa. Ambasador odwiedza od czasu do czasu państwo swej akredytacji. Ambasador pełniący swą misję nie dysponuje w państwie przyjmującym pomieszczeniami stanowiącymi jego biuro (ambasadę) – urzęduje „poza murami”.

Ambasador, stały przedstawiciel przy organizacji międzynarodowej – tytuł szefów stałych przedstawicielstw państw przy organizacjach międzynarodowych – np. Unii Europejskiej, Organizacji Narodów Zjednoczonych, Pakcie Północnoatlantyckim. Ambasadorowie powoływani są i akredytowani w takim samym trybie jak ambasadorzy akredytowani przy głowach państw w stosunkach dwustronnych między państwami.

Ambasador tytularny – tytuł lub stopień ambasadora tytularnego nadawany w niektórych państwach zasłużonym członkom służby dyplomatyczno-konsularnej. W Polsce tytuł ten wprowadziła ustawa z 27 lipca 2001 r. o służbie zagranicznej. W polskiej służbie zagranicznej to najwyższy stopień dyplomatyczny. Stopień ambasadora tytularnego na wniosek dyrektora generalnego służby zagranicznej nadaje Minister Spraw Zagranicznych.

Aneksja – na ogół bezprawne przyłączenie części lub całości terytorium innego państwa. Aneksja może być legalna tylko wtedy, gdy jest dokonana za uprzednią, suwerennie wyrażoną zgodą państwa, z wykluczeniem przymusu, szantażu i domniemania zgody.

Apartheid – określenie doktryny i polityki segregacji rasowej, prowadzonej przez władze Republiki Południowej Afryki, szczególnie w latach 1948-1991. W ramach apartheidu przeprowadzono administracyjny podział społeczeństwa RPA na grupy rasowe i etniczne – Afrykanów, białych, ludność mieszaną i Azjatów. Grupy rasowe oddzielono od siebie i wyznaczono im osobne miejsca zamieszkania i pracy. W dniu 1 stycznia 1991 roku rząd RPA ogłosił całkowitą likwidację apartheidu. Uchylono również ostatnie akty prawne, na których opierał się ten system.

Apatryda – osoba nie mająca obywatelstwa żadnego państwa, bezpaństwowiec.

Aperitif – aperitif ma dwa znaczenia w praktyce dyplomatycznej: pierwsze to początkowa część uroczystego obiadu, zanim goście zasiądą do stołu, podczas której gospodarz wita i przedstawia gości; drugie – to napoje, w tym alkoholowe, podawane w tym czasie mające pobudzać apetyt. Aperitifami nie mogą być słodkie napoje.

Archiwa dyplomatyczne i konsularne – wszystkie pisma, dokumenty, korespondencja, dyskiety komputerowe, twarde dyski, książki, filmy, taśmy magnetofonowe, rejestry urzędu konsularnego, jak również materiały szyfrowe, kartoteki oraz meble przeznaczone do ich zabezpieczenia i przechowywania. Zgodnie z umowami międzynarodowymi archiwa dyplomatyczne i konsularne korzystają z pełnej nietykalności, niezależnie od czasu i miejsca w którym się znajdują.

Attachat – dział ambasady, na czele którego stoi attaché lub dyplomata w innej randze, który jest odpowiedzialny za określoną dziedzinę działalności misji dyplomatycznej, np. attachat wojskowy, attachat ds. kultury, attachat prasowy.

Attaché ambasady – najniższy stopień dyplomatyczny w placówce dyplomatycznej oraz w centrali. Stopień ten otrzymują najmłodszy adepci służby dyplomatycznej, na ogół ci, którzy ukończyli studia wyższe i specjalną aplikację w zakresie służby zagranicznej.

Attaché obrony (wojskowy, lotniczy, morski) – przedstawiciel sił zbrojnych państwa wysyłającego personelu dyplomatycznego misji dyplomatycznej. Attaché to wyższej rangi oficer – co najmniej w randze pułkownika – wysłany przez ministerstwo obrony. Stoi on na czele attachatu obrony ambasady. Formalnie podlega szefowi przedstawicielstwa dyplomatycznego, lecz instrukcje do swej działalności otrzymuje z ministerstwa obrony. Reprezentuje on to ministerstwo i siły zbrojne swego państwa wobec władz wojskowych państwa przyjmującego. Do głównych zadań attaché należą: utrzymanie oficjalnych kontaktów z władzami wojskowymi państwa przyjmującego, reprezentowanie sił zbrojnych swego państwa podczas różnych uroczystości, defilad, manewrów, ponadto zapoznawanie się wszelkimi legalnymi sposobami ze stanem sił zbrojnych państwa przyjmującego. Do mianowania attaché obrony i innych rodzajów broni, a niekiedy ich zastępców, wymagana jest przeważnie uprzednia zgoda państwa przyjmującego.

W Polsce, zgodnie z zarządzeniem ministrów spraw zagranicznych i obrony narodowej z 27 maja 2004 roku, attaché obrony to posiadający stopień dyplomatyczny oficer zawodowy Wojska Polskiego, wyznaczony do pełnienia służby w przedstawicielstwie dyplomatycznym RP oraz reprezentujący Siły Zbrojne RP w państwie przyjmującym – samodzielnie lub przy pomocy attachatu obrony. Attaché obrony podlega Ministrowi Obrony Narodowej, a w sprawach politycznych i protokolarnych – kierownikowi przedstawicielstwa dyplomatycznego, którego polecenia nie mogą dotyczyć obowiązków i zadań wykonywanych na polecenie Ministra Obrony Narodowej. Wystąpienia attaché obrony i członków attachatu obrony, które zawierają aspekty polityczne, wymagają uzgodnienia z kierownikiem przedstawicielstwa dyplomatycznego.

Attachés specjalsni – zgodnie z praktyką dyplomatyczną jest to najniższy stopień dyplomatyczny. Nie dotyczy to attachés specjalnych np. attaché wojskowy, handlowy. Stoją oni na czele poszczególnych wydziałów przedstawicielstwa dyplomatycznego; przede wszystkim attaché obrony, który plasuje się wysoko w hierarchii personelu dyplomatycznego ambasady.

Audiencja – w dyplomacji jest to oficjalna wizyta nowo mianowanego ambasadora u głowy państwa z okazji składania listów uwierzytelniających,

wizyty pożegnalnej oraz wizyty specjalnego wysłannika głowy państwa celem przekazania orędzia lub pisma odręcznego głowy państwa wysyłającego.

Azyl dyplomatyczny – prawo państwa do udzielania schronienia na swym terytorium lub w swych przedstawicielstwach dyplomatycznych osobom ściganym z powodów politycznych, rasowych i religijnych. Azyl dyplomatyczny udzielany jest w sytuacjach nadzwyczajnych np. kiedy osobie ściganej grozi bezpośrednio niebezpieczeństwo np. utrata życia. Osoba korzystająca z azylu dyplomatycznego może opuścić obce przedstawicielstwo dyplomatyczne dopiero po uzyskaniu zapewnienia od władz państwa przyjmującego, że może bezpiecznie opuścić jego terytorium, a więc po wyposażeniu jej w glejt bezpieczeństwa.

Azyl morski – stosowany w czasie wojny morskiej. Na jego podstawie statki wojenne strony wojującej mogą przepływać przez wody terytorialne państwa neutralnego i zawijać do jego portów w przypadku nieuniknionej konieczności (brak wody, żywności, paliwa, awarii). Okręt może przebywać w porcie państwa neutralnego 24 godziny.

Azyl polityczny – udzielenie przez państwo schronienia na swym terytorium obcemu obywatelowi, ściganemu w jego państwie za działalność polityczną, naukową, ze względów rasowych lub z powodu przekonań religijnych. Osoba, której udzielono azylu politycznego, nie podlega ekstradycji i korzysta z podstawowych praw i wolności zagwarantowanych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka NZ z 1948 roku, która m.in. zapewnia każdemu prześladowanemu człowiekowi prawo do azylu w innym państwie.

B

Bankiet – wystawne, uroczyste przyjęcie wydawane z różnych wyjątkowych okazji np. uświetnienie rocznicy. Bankiet zakłada wystawny obiad za stołem i wygłoszenie toastów. Pojęcie bankietu jest bliskie pojęciu uroczystego obiadu dyplomatycznego.

Beck Józef – dyplomata, zaufany pracownik marszałka Piłsudskiego. W latach 1922-1923 był attaché wojskowym w Paryżu. W 1930 roku pełnił funkcję wicepremiera. W latach 1932-1939 piastował urząd Ministra Spraw Zagranicznych. Za czasów Józefa Becka przy Wydziale Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie powołano do życia 3-letnie Studium Uzupełniająco Dyplomatyczne. Pierwszych magistrów nauk dyplomatycznych promowano w czerwcu 1933 roku. W Studium skupiało się grono znakomitych teoretyków i praktyków dyplomacji. W 1938 roku wydane zostało zarządzenie Rady Ministrów w sprawie wprowadzenia jednolitego umundurowania urzędników polskiej służby zagranicznej. Za kadencji ministra Becka nastąpiła dalsza rozbudowa polskich placówek dyplomatycznych i konsularnych. Minister był zwolennikiem podnoszenia ważniejszych poselstw do szczybla ambasad, a tym samym zwiększenia ich rangi.

Biała Księga – zbiór dokumentów wydawanych przez rząd, na ogół na temat ważnych lub nadzwyczajnych wydarzeń o znaczeniu politycznym, dyplomatycznym lub propagandowym. Biała Księga może służyć np. przeciwdziałaniu dezinformacji lub zwróceniu uwagi społeczności międzynarodowej oraz własnego społeczeństwa na szczególnie ważny z punktu widzenia rządu problem.

Bilety kombinowane – różnią się od służbowych tym, że dodatkowo zawierają adres prywatny i numer telefonu. Informacje dotyczące urzędu umieszcza się u dołu, po prawej stronie, a adres i numer telefonu prywatny – po stronie lewej. Bilety kombinowane są szeroko rozpowszechnione w Stanach Zjednoczonych Ameryki.

Bilety prywatne – są najczęściej drukowane kursywą i mogą zawierać, pod nazwiskiem, dodatkowe informacje – tytuł naukowy, adres i numer telefonu.

Bilety wspólne – zawierają imię męża i żony oraz nazwisko.

Bilety urzędowe – z reguły mają druk prosty – łatwy do szybkiego odczytania; zawierają imię i nazwisko, tytuł naukowy, stanowisko, nazwę instytucji, numer telefonu oraz znak firmowy.

Brunch – drugie śniadanie spożywane między godziną 9 a 11, nie ma charakteru przyjęcia dyplomatycznego i poza Stanami Zjednoczonymi jest raczej nieznan.

Business casual – nie jest ubiorem odpowiednim na przyjęcia ani na najważniejsze spotkania biznesowe. Jest jednak strojem, w którym można

pójść na rozmowę do prezesa własnej firmy. Strój ten idealnie nadaje się w podróż służbową, jeśli nie planuje się spotkań bezpośrednio po przyjeździe lub przylocie na miejsce. Casul oznacza strój „przypadkowy”, choć w rzeczywistości oznacza swobodę, a nie niestaranność. Jest określeniem typu stroju weekendowego, sportowego, jaki można nosić na piknik, integracyjne spotkanie firmowe lub przyjęcie ogrodowe w doku. Jeans lub koszulka polo są odpowiednie do tego stroju.

Business dress – dla kobiety krótka sukienka lub dwuczęściowy kostium, a dla mężczyzny garnitur z krawatem.

Casual – strój „przypadkowy”, oznacza swobodę, a nie niestaranność. Jest określeniem typu stroju weekendowego, sportowego, jaki można nosić na piknik, integracyjne spotkanie firmowe lub przyjęcie ogrodowe w domu.

Ceremoniał dyplomatyczny – reguły protokolarne i zwyczaje obowiązujące przy organizacji różnych uroczystości i imprez wyłącznie z udziałem przedstawicieli dyplomatycznych np. ceremoniał obowiązujący przy składaniu listów uwierzytelniających głowie państwa przez nowego ambasadora obcego państwa.

Ceremoniał państwowy – reguły protokolarne, które obowiązują w czasie wizyt i oficjalnych spotkań najwyższych przedstawicieli obcych państw, szczególnie głowy państwa w państwie przyjmującym.

Chargé d'affaires – trzecia, najniższa klasa szefów stałych przedstawicielstw dyplomatycznych. Występują dwa rodzaje chargé d'affaires – tymczasowy i stały. Chargé d'affaires ad interim (tymczasowy), to najwyższym stopniem członek personelu dyplomatycznego misji dyplomatycznej, który pełni na co dzień funkcję zastępcy ambasadora, powołany tymczasowo na szefa stałego przedstawicielstwa dyplomatycznego (na czas nieobecności stałego szefa ambasady). Po powrocie stałego szefa misja chargé d'affaires a.in. powraca do pełnionych obowiązków służbowych. Jest on akredytowany przy ministrze

spraw zagranicznych państwa przyjmującego notą osobistą ambasadora, w której podane jest stanowisko i stopień dyplomatyczny członka personelu misji dyplomatycznej, który będzie pełnił funkcję chargé d'affaires a.in., oraz powód swego wyjazdu. Ambasador o fakcie tym powiadamia notą okólną miejscowy korpus dyplomatyczny. Również takich samych notyfikacji ambasador dokonuje po swym powrocie – podaje datę ponownego przyjęcia obowiązków szefa misji dyplomatycznej. Drugim rodzajem chargé d'affaires jest chargé en pied. Jest to stały szef przedstawicielstwa dyplomatycznego. Powoływany jest między państwami, których stan stosunków wzajemnych, zwłaszcza politycznych, nie uzasadnia mianowania stałego szefa w pierwszej klasie, a więc ambasadora. Chargé d'affaires en pied jest akredytowany przez ministra spraw zagranicznych państwa wysyłającego przy ministrze spraw zagranicznych państwa przyjmującego za pomocą listów wprowadzających.

Cicha dyplomacja – określenie metody prowadzenia rokowań lub rozmów dyplomatycznych w sposób utajniony, bez rozgłosu, aby osiągnąć skuteczne przygotowanie porozumienia, szczególnie w sprawach politycznie skomplikowanych oraz wieloaspektowych.

Claris – przekazywanie drogą radiową zwięzłych informacji leżących w polu zainteresowania MSZ oraz podległych mu placówek dyplomatycznych i urzędów konsularnych, jawnym, otwartym tekstem, w odróżnieniu od zakodowanych depeesz.

Cocktail – pierwotnie, w wiktoriańskiej Anglii cocktail był stojącym spotkaniem w męskim gronie przy kieliszku alkoholu, odbywającym się po zapadnięciu wieczoru, które umownie wyznaczano na godzinę 18.00. Wymagał wówczas przebrania się w strój koktajlowy, ubranie o charakterze bardziej wizytowym. Obecnie cocktail stał się najbardziej uniwersalną i wygodną formą przyjęcia. Jego zalety to stosunkowo krótki czas trwania (ograniczony do dwóch godzin) i to, że spotkanie odbywa się na stojąco, co pozwala na zgromadzenie większej liczby zaproszonych i dostosowanie czasu uczestnictwa do indywidualnych możliwości każdego z gości. Optymalna pora na cocktail to albo godziny lunchu, czyli 13.00 – 15.00, albo bezpośrednio po zakończeniu pracy, czyli umownie po godzinie 17.30. Cocktail to rodzaj trunku specjalnie przyrządzanego przez mieszanie, przeważnie alkoholu z różnymi sokami, owocami, kostkami lodu.

Cohabitation – sytuacja polityczna, w której prezydent i premier wywodzą się z różnych opcji politycznych.

C/O Mr – care of ma międzynarodowy zasięg. Zdarza się niekiedy konieczność wysłania listu do osoby przebywającej chwilowo za granicą

u znajomych. Adresując taki list podajemy nazwisko właściciela mieszkania, a niżej piszemy: c/o Mr ...

Contre-lettre – tajna nota lub oświadczenie, które uchyla lub zmienia jawne artykuły danej umowy. Zasadą jest, że takie tajne porozumienie nie może godzić w interesy państw trzecich.

Czartoryski Adam (1770-1861) – mąż stanu, dyplomata, przywódca Hotelu Lambert.

Data – data w korespondencji dyplomatycznej obejmuje miejscowość lub miejsce sporządzania (podpisania) pisma, dzień, miesiąc i rok. Umieszcza się ją na końcu pisma po lewej stronie u dołu lub w prawym górnym rogu. Pierwszy sposób stosuje się przy notach werbalnych, a drugi przy notach osobistych. Czasami datę w nocie do chargé d'affaires umieszcza się u góry prawej strony, a do ambasadora pod tekstem z lewej strony.

Deklaracja – stosowana jest rzadko. Zazwyczaj stosuje się ją jako akt jednostronny, stwarzający prawa i obowiązki dla innych państw lub oświadczenie zawierające zespół postanowień umownych, na mocy których sygnatariusze zobowiązują się utrzymywać pewną linię postępowania. Deklaracja może stanowić oświadczenie państwa lub państw, skierowane do wszystkich państw i narodów wyjaśniające przyjęte sposoby postępowania lub poglądy, stanowiska i postanowienia w określonych sprawach (np. Karta Atlantyczna z 1941 r.). Deklaracja stosowana jest również podczas spotkań szefów państw lub rządów dla wyrażenia stanowiska czy opinii w konkretnej sprawie bądź wobec określonego wydarzenia międzynarodowego. Nie zawsze wywołuje ona międzynarodowe skutki prawne. Najczęściej stanowi jedynie wyraz politycznej woli.

Delegat apostolski – przedstawiciel papieża wysyłany w misjach do lokalnych kościołów katolickich na świecie. Nie ma charakteru dyplomatycznego. Głównym jego zadaniem jest umacnianie więzi

między kościołami lokalnymi a Stolicą Apostolską oraz informowanie jej o warunkach działania kościoła lokalnego.

Dementi – oficjalne zaprzeczenie, sprostowanie, wskazywanie na niezgodność z prawdą szerzonych pogłosek. Zazwyczaj dementi składane jest w sprawach politycznych przez przedstawicieli władz państwowych – ministerstwa spraw zagranicznych – tak, aby znalazło odbicie w mediach.

Droga dyplomatyczna – urzędowa oficjalna droga przekazywania stanowiska, informacji lub propozycji przez jedno państwo innemu państwu oraz załatwiania różnych spraw za pośrednictwem ministerstwa spraw zagranicznych i podległych mu przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych.

Dyplomacja – podwójny dokument składający się z dwóch glinianych tabliczek. W starożytnej Grecji dokument urzędowy, wystawiany przez suwerena osobom wysyłanym w misjach poselskich do państwewek ościennych. Dokument ten zapewniał pewne prerogatywy w czasie podróży. Określenie dyplomacja wywodzi się od greckiego słowa diploma – zaczęło być szerzej stosowane w Europie Zachodniej na przełomie XVII i XVIII wieku. Na pojęcie dyplomacja składają się dwa elementy. Po pierwsze – dyplomacja to oficjalna działalność organów państwowych o kompetencjach w dziedzinie stosunków międzynarodowych, które realizują cele i zadania polityki zagranicznej państwa w stosunkach dwustronnych i wielostronnych, służące utrzymaniu stosunków z innymi państwami oraz organizacjami międzynarodowymi. Po drugie – dyplomacja to opierający się na założeniach naukowych zespół metod i środków służących realizacji polityki zagranicznej państwa oraz sztuka osiągnięcia jej poszczególnych zadań i celów, sztuka utrzymywania stosunków między państwami i organizacjami międzynarodowymi, prowadzenia negocjacji i zawierania umów międzynarodowych.

Dyplomacja bezpośrednia – realizacja poszczególnych aspektów polityki zagranicznej przez członków najwyższych władz państwowych – głowę państwa i premiera oraz członków kierownictwa MSZ.

Dyplomacja bizantyńska – władcy cesarstwa bizantyńskiego duży nacisk kładli na stosowanie różnych metod dyplomatycznych i technik manipulacyjnych ponadto wykorzystywali pompacyjny ceremoniał, który miał przesłonić słabość państwa i ratować jego prestiż. W Bizancjum obcy posłowie oraz ich świta byli nietykalni. Bizantyńska dyplomacja wywarła duży wpływ na rozwój sztuki dyplomacji oraz organizację służby dyplomatycznej.

Dyplomacja dolarowa – określenie potoczne polityki rządu Stanów Zjednoczonych, której celem było otwarcie lub rozszerzenie zagranicznych rynków finansowych dla kapitału amerykańskiego.

Dyplomacja dwustronna – działalność dyplomatyczna między dwoma państwami, której warunkiem prowadzenia jest nawiązanie stosunków dyplomatycznych między obu państwami.

Dyplomacja gospodarcza – dyplomatyczna działalność w dziedzinie rozwoju stosunków handlowo-gospodarczych z zagranicą, która realizowana jest nie tylko przez rząd i odpowiedni resort odpowiedzialny za stosunki gospodarcze z zagranicą, ale również przez przedstawicielstwa dyplomatyczne i urzędy konsularne, w szczególności przez działające w ich ramach specjalne komórki organizacyjne – wydziały handlowo-gospodarcze i biura radców handlowych.

Dyplomacja kolektywna – grupa państw działa wspólnie w celu osiągnięcia jakiegoś zamierzenia w sferze polityki międzynarodowej.

Dyplomacja konferencyjna – dyplomacja na forum organizacji międzynarodowych i zwoływanych przez nie konferencjach międzynarodowych. Celem dyplomacji konferencyjnej jest rozwiązywanie różnych, niekiedy palących problemów międzynarodowych, konfliktów oraz ustalanie zasad współpracy w określonych dziedzinach życia i zawieranie umów międzynarodowych. Zaletą tej dyplomacji jest możliwość prowadzenia rokowań w jednym czasie i miejscu między wieloma stronami, a ponadto skupienie uwagi na rozwiązaniu jednego znaczącego problemu. Pozwala na prowadzenie niekiedy bardzo skutecznych rozmów kularowych, a więc poza sztywnym porządkiem dziennym. Kolejną zaletą dyplomacji konferencyjnej jest to, że daje możliwość prowadzenia rozmów również z przedstawicielami tych państw, z którymi (z różnych powodów) dane państwo nie utrzymuje stosunków dyplomatycznych oraz odegrania niekiedy znaczącej roli przez państwa mniejsze i mniej znaczące.

Dyplomacja kularowa – zwana również działalnością zakulisową dyplomacji, która polega na nieformalnych rozmowach, w kularach sal konferencyjnych np. w czasie lunchu. Uprawiana jest na dość szeroką skalę w organizacjach międzynarodowych – ONZ, UE. W kularach, zwłaszcza w czasie dorocznych sesji Zgromadzenia Ogólnego NZ, załatwiane są ważne sprawy, których nie można rozwiązać na formalnych posiedzeniach plenarnych.

Dyplomacja międzynarodowa – dyplomacja wielostronna. Jest to działalność przedstawicieli państw na forum organizacji

międzynarodowych lub prowadzona jest przez najwyższych funkcjonariuszy tych organizacji, np. specjalnego przedstawiciela UE do polityki międzynarodowej, Sekretarza Generalnego NATO, Sekretarza Generalnego ONZ.

Dyplomacja nacisków – terminy te stosowane są do określenia różnych działań dyplomatycznych, stanowiących formy bardziej lub mniej zaoferowanego mieszania się do spraw wewnętrznych innych państw, a więc przeważnie kroków sprzecznych z zasadą nieinterwencji. Pojęcia te obejmują wiele różnych środków i metod. Chodzi m.in. o presję: dyplomatyczną, polityczną, ekonomiczną, militarną, a nawet moralną. Głównym celem presji dyplomatycznej jest wywarcie wpływu na sytuację polityczną w innym państwie, w pożądanym dla państwa dokonującego presji kierunku i wymuszenie określonego zachowania się państwa będącego przedmiotem nacisków.

Dyplomacja osobista (bezpośrednia) – przywódca jakiegoś państwa osobiście angażuje się w rozwiązanie pewnego problemu, wykorzystując w tym celu swoje stosunki z przywódcami innych państw.

Dyplomacja ping-pongowa – określenie medialne z 1971 r., kiedy w stosunkach amerykańsko-chińskich pojawiły się pierwsze oznaki zapowiadające przyszłą normalizację stosunków między USA a ChRL, zakończoną nawiązaniem stosunków dyplomatycznych. Normalizacja stosunków pomiędzy tymi dwoma państwami (po ponad dwudziestoletniej wrogości) rozpoczęła się od zaproszenia do Chin amerykańskiej drużyny ping-pongowej na turniej międzynarodowy. Drużynę, której towarzyszyli korespondenci największych amerykańskich agencji prasowych, przyjął premier Chin. Na spotkaniu tym premier ogłosił, że został otwarty nowy rozdział w stosunkach między obu państwami. Reakcją prezydenta USA Richarda Nixona było zniesienie niektórych restrykcji w stosunkach handlowych, komunikacyjnych i wizowych z Chinami. Określenie dyplomacja „ping-pongowa” czasami używane było w mediach na określenie wstępnych kontaktów, niemających charakteru politycznego lub dyplomatycznego, a służących rozwiązaniu lub wznowieniu oficjalnych stosunków między dwoma nieprzyjaźnie nastawionymi wobec siebie państwami.

Dyplomacja pogrzebowa – spotkania i rozmowy przy okazji pogrzebów, szczególnie przywódców innych państw. Przy okazji tego rodzaju pogrzebów przedstawiciele państw dokonują nie tylko wymiany poglądów, lecz również rozwiązują niektóre sprawy. Jest to wykorzystanie takiego spotkania (między najwyższymi przedstawicielami niektórych państw) bez konieczności uzgadniania takiego spotkania, co pozwala na pominięcie wielu kwestii politycznych i formalnych.

Dyplomacja polska – Polska od początku swej państwowości posługiwała się instytucją posła, prowadząc rokowania z innymi państwami, zawierając umowy, sojusze. Już u Galla Anonima czytamy, że Mieszko I wysłał do Pragi poselstwo, by prosić o rękę Dąbrówkę. Prawdziwy rozkwit tej instytucji nastąpił zwłaszcza w okresie panowania Jagiellonów, kiedy to Polska była jednym z czołowych mocarstw Europy wieku XV i XVI i utrzymywała ożywione stosunki nawet z odległymi państwami. Według danych historycznych, w czasach króla Zygmunta Starego wyprawiono za granicę 148 poselstw. W okresie władców elekcyjnych, w obawie przed mieszaniami się do jej spraw wewnętrznych, Polska nie uznawała instytucji stałych misji dyplomatycznych; nie tylko nie wysyłano z Polski poselstw własnych, ale Sejm zakazał nawet pobytu stałych posłów obcych władców na dworze polskim. Dopiero pod rządami Stanisława Augusta Poniatowskiego utworzono pierwsze stałe poselstwa polskie m.in. w Petersburgu, Berlinie, Wiedniu, Londynie, Rzymie, Stambule i w Paryżu, a w 1766 r. Sejm przyjął pierwszy budżet na ten cel. Doszło wówczas także do zmian w administracji. Już w 1764 r. powstało pierwsze ministerstwo spraw zagranicznych – specjalny gabinet do kierowania sprawami zagranicznymi – powołane przez króla Stanisława Augusta. Także w okresie rozbiorów dyplomacja polska działała aktywnie na emigracji jako quasi dyplomacja emigracyjnych środowisk niepodległościowych, szczególnie dyplomacja tzw. Hotelu Lambert (Czartoryscy). Wysyłanow tym okresie doróżnych krajów specjalnych emisariuszy, którzy mimo że nie korzystali z faktycznego statusu dyplomatycznego, penili jednak specyficzne funkcje poselskie. W 1918 r., po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, polska służba dyplomatyczna była odbudowywana na wzorach francuskich i austriackich. Państwo stworzyło szeroką sieć polskich placówek dyplomatycznych na całym świecie. Początkowo miały one rangę poselstw. Jedynie misje akredytowane w wielkich mocarstwach tamtego okresu miały status ambasad (we Francji, Wielkiej Brytanii, USA, Niemczech, Japonii i Włoszech) oraz w Stolicy Apostolskiej. W czasie okupacji hitlerowskiej nie udało się najeźdźcy doprowadzić do uznania przez społeczność międzynarodową upadku państwa polskiego. Działał rząd polski na uchodźstwie (Londyn), przy którym byli akredytowani ambasadorowie i posłowie obcych państw, a w większości państw sojuszniczych i neutralnych. Po II wojnie światowej, przez pierwsze lata do pracy w MSZ powracały stare przedwojenne kadry polskiej dyplomacji – pracowali do przełomu 1950 r., kiedy nastąpiła kolejna zmiana kadr. Po 1989 r. w polskiej służbie dyplomatycznej nastąpiły kolejne zmiany kadrowe – dotyczyły one wyższych stanowisk. Wymieniono niemal wszystkich ambasadorów mianowanych przed 1989 rokiem.

Dyplomacja prewencyjna – stosowana w kontekście działań podejmowanych w ramach systemu bezpieczeństwa ONZ, której celem jest zapobieżenie wybuchowi konfliktów zbrojnych między państwami w regionach geograficznych, w których istnieją zarzewia konfliktów

zbrojnych, głównie poprzez prowadzenie negocjacji ze stronami sporu, próby wyjaśnienia i pojednania.

Dyplomacja propagandowa (publiczna) – zakłada świadome kształtowanie ludzkich poglądów i zachowań. Do metod tej dyplomacji należy np. posługiwanie się zorganizowanymi kampaniami, odpowiednie wykorzystywanie mass mediów itp. Często mianem tym określa się działalność promocyjną, szczególnie resortu spraw zagranicznych i podległych mu zagranicznych placówek dyplomatycznych, której celem jest popularyzowanie i promowanie polityki zagranicznej państwa – chodzi tu przede wszystkim o konferencje prasowe, spotkania z dziennikarzami, środowiskami opiniotwórczymi, wystąpienia publiczne w TV i radiu, udzielanie wywiadów itp.

Dyplomacja równoległa – działalność polityczna prowadzona przez przedstawicieli partii i organizacji politycznych, parlamentu (przez czynniki spoza urzędowej dyplomacji państwa), celem osiągnięcia jakiegoś celu, rozwiązania problemu. Dyplomacja ta uprawiana jest głównie przez partie i ośrodki opozycyjne, które w ten sposób zdobywają większe poparcie u swych wyborców oraz wykazują swe sukcesy w kontaktach, niekiedy z obiektywnych powodów większe aniżeli władze rządowe.

Dyplomacja salonowa – forma uprawiania dyplomacji w dawnych wiekach, kiedy dyplomatami byli głównie arystokraci, a miejscem ich działania były przede wszystkim salony dworskie.

Dyplomacja społeczna (obywatelska) – działalność związana z polityką zagraniczną państwa, prowadzona przez różne pozarządowe organizacje społeczne, fundacje, grupy lub pojedynczych wpływowych obywateli, czyli przez czynniki niereprezentujące państwa, rządu i ministerstwa spraw zagranicznych. Dyplomacja ta, to działalność na rzecz zbliżenia między narodami, polepszania stosunków wzajemnych, promocji kraju w świecie, wykorzystywanie w tym celu lobbingu – organizowanie różnych spotkań, udzielanie pomocy humanitarnej. Działalność ta stanowi uzupełnienie oficjalnych kontaktów dyplomatycznych państwowej służby dyplomatycznej.

Dyplomacja Stolicy Apostolskiej – należy do jednej z najstarszych i najbardziej doświadczonych. Ma w znacznej mierze podwójny charakter: kościelny i dyplomatyczny, stosuje się zarazem do reguł prawa kanonicznego i międzynarodowego prawa publicznego.

Dyplomacja telefoniczna – dyplomacja ta datuje się od 1962 roku, od tzw. kryzysu kubańskiego, który stanowił bardzo poważne zagrożenie dla pokoju. Wówczas została ustanowiona bezpośrednia łączność między gabinetami dwóch najpotężniejszych mocarstw: USA i ZSRR. Był to tzw. czerwony telefon lub gorąca linia. Telefon miał służyć eliminowaniu niebezpieczeństwa wybuchu konfliktu między tymi mocarstwami na skutek niedoinformowania lub zwykłej pomyłki bądź przypadku.

Dyplomacja wahadłowa – prowadzenie negocjacji dyplomatycznych w poszukiwaniu kompromisowego rozwiązania, wymagających częstych podróży do państw regionu objętego konfliktami i osobistego zaangażowania się, zwłaszcza szefa dyplomacji określonego państwa. Dyplomację wahadłową rozpoczął w latach siedemdziesiątych XX wieku sekretarz stanu USA Henry Kissinger.

Dyplomacja wielostronna – dyplomacja ta różni się od dyplomacji dwustronnej tym, że uczestniczą w niej przedstawiciele więcej aniżeli dwóch państw. Dyplomacja ta realizowana jest przede wszystkim na konferencjach międzynarodowych, szczególnie tych, na których przyjmowane są umowy międzynarodowe, dotyczące wielu istotnych interesów państwa. Realizowana jest również przez stałe przedstawicielstwa przy organizacjach międzynarodowych.

Dyplomacja wojskowa – w czasach współczesnych stała i bardzo istotny składnik dyplomacji i służby zagranicznej. Dyplomacja ta obejmuje działalność resortu obrony w sferze bezpieczeństwa i obronności państwa na arenie międzynarodowej. Nabiera ona szczególnego znaczenia, gdy dane państwo staje się członkiem większego sojuszu wojskowego – NATO. Zagranicznym aparatem wykonawczym są attachaty wojskowe, które stanowią integralną część przedstawicielstw dyplomatycznych za granicą. Dyplomacja wojskowa to również konferencje międzynarodowe poświęcone m.in. problemom rozbrojenia w przynależności do sojuszu wojskowego, udział w spotkaniach organizowanych przez ten sojusz oraz misje. Dyplomacja wojskowa odgrywa znaczącą i stałą rolę w stosunkach dwustronnych między państwami i ich siłami zbrojnymi.

Dyplomacja z pozycji – polega na uciekaniu się do gróźb, a nawet stosowaniu siły celem zmuszenia drugiego państwa do podporządkowania się żądaniom strony stosującej takie środki nacisku bądź szantażu. Dyplomacja ta określana jest również jako polityka z pozycji siły, opiera się na koncepcji, zgodnie z którą siła, zwłaszcza militarna, jest czynnikiem decydującym o osiągnięciu przez dane państwo celów jego polityki zagranicznej i realizacji jego interesów w stosunkach międzynarodowych. Dyplomacja z pozycji siły stanowi zaprzeczenie prawdziwej

dyplomacji, która opiera się wyłącznie na pokojowych metodach i środkach, tzn. na rokowaniach, dialogu, perswazji i kompromisie.

Dyplomata – funkcjonariusz merytoryczny służby dyplomatycznej państwa, mający stopień dyplomatyczny. Dyplomaci to elita władzy. Pracując w przedstawicielstwach dyplomatycznych swego państwa za granicą, wchodzi w skład korpusu dyplomatycznego. Mianem dyplomata, określa się wysokich funkcjonariuszy państwowych, którzy nie są członkami służby zagranicznej, ale upoważnieni są do realizacji poszczególnych zadań z zakresu polityki zagranicznej państwa, np. członkowie rządu lub inni funkcjonariusze administracji rządowej, niekiedy także głowa państwa, szef rządu lub szef dyplomacji (Minister Spraw Zagranicznych), którzy wykazali się aktywnością i sukcesami w dziedzinie realizacji zadań polityki zagranicznej, stosując odpowiednio skuteczne reguły sztuki dyplomatycznej.

Dyplomatką – elegancki płaszcz z wąskimi klapami. Płaszcz ten szyty jest do figury, bez paska, z klasycznymi rękawami. Wywodzi się z Anglii, noszony jest chętnie przez dyplomatów, zwłaszcza w Europie. Szyty z tkaniny wełnianej (ambasador), w kolorze czarnym, granatowym lub marengo. Może być jedno- lub dwurzędowy.

Dyplomatyczna choroba – w praktyce dyplomatycznej w celu uniknięcia udziału w jakimś przedsięwzięciu (np. wizycie), niewygodnym zwłaszcza z powodów politycznych, m.in. dla usprawiedliwienia rezygnacji, czasami w ostatniej chwili, z realizacji ustalonej już wizyty, ucieka się do symulowania choroby. Jest to pretekst do ukrycia prawdziwej przyczyny, powód, który trudno jest sprawdzić, a nawet nie wypada dociekać, czy jest to choroba rzeczywista, czy dyplomatyczna.

Dyplomatyczna ofensywa – podjęcie intensywnych działań dyplomatycznych w określonej sprawie i w określonym czasie, co ma zapewnić skuteczność podejmowanych działań.

Dyplomatyczne przywileje i immunitety – zakres został określony w Konwencji Wiedeńskiej z 1961 r. Można podzielić je na dwie kategorie: pierwsza przysługuje osobiście dyplomatom, a druga odnosi się do ich mienia, pomieszczeń, transportu i łączności. Przywileje i immunitety osobowe, to przede wszystkim nietykalność osobista dyplomaty, następnie immunitet jurysdykcyjny oraz wiele prerogatyw, takich jak: przywileje celne, podatkowe i różne ułatwienia. Z najszerszego zakresu przywilejów i immunitetów korzystają szef i członkowie personelu dyplomatycznego misji dyplomatycznej. Personel techniczno-administracyjny korzysta

z immunitetów związanych z wykonywaniem przez nich funkcji urzędowych.

Dyplomatyczny manewr – pojęcie oznaczające zręczne posunięcie, ruch taktyczny, stosowanie uników, działania przebiegłe; ma ważne znaczenie w czasie negocjacji, które trudno sobie wyobrazić bez możliwości dokonywania różnych manewrów dyplomatycznych, wzajemnych ustępstw, taktycznych zagrywek i kompromisów.

Dyrektor generalny służby zagranicznej – ma zapewnić ciągłość pracy MSZ w przypadku zmiany na stanowisku ministra kierującego resortem. Odpowiada za politykę kadrową w ministerstwie: mianuje i odwołuje pracowników zatrudnionych w Centrali MSZ i podległych jej placówkach zagranicznych oraz nadaje stopnie dyplomatyczne. Na jego wniosek Minister Spraw Zagranicznych nadaje stopień ambasadora tytularnego. Dyrektor generalny służby zagranicznej zatwierdza regulamin komórek organizacyjnych MSZ oraz innych podległych jednostek – sprawuje nad nimi ogólny nadzór. Nadzoruje również proces przygotowania zawodowego kadr do służby zagranicznej, organizowanie aplikacji dyplomatyczno-konsularnych. Dyrektorem generalnym może zostać osoba mająca stopień dyplomatyczny.

Dziekan korpusu dyplomatycznego – przedstawiciel korpusu dyplomatycznego reprezentujący interesy korpusu wobec władz przyjmującego państwa. Dziekanem korpusu dyplomatycznego zostaje ambasador, który najdłużej piastuje swoją funkcję w danym państwie. Dziekan nie jest mianowany ani wybierany. Swą zaszczytną funkcję sprawuje niezależnie od tego, czy reprezentuje duże, czy też małe państwo.

Dziekan korpusu konsularnego – stoi na czele korpusu konsularnego. Zostaje nim najwyższej rangi kierownik urzędu konsularnego, a więc należący do najwyższej klasy i najdłużej pełniący swe funkcje, licząc od daty uzyskania exequatur. W razie zbieżności dat uzyskania exequatur liczy się od daty zgłoszenia listów komisyjnych. W tym aspekcie konsulowie zawodowi mają pierwszeństwo przez konsulami honorowymi. Dziekan korpusu konsularnego reprezentuje korpus konsularny jako całość wobec władz państwa przyjmującego. Występuje on w jego imieniu przy okazji różnych świąt i uroczystości państwowych lub lokalnych. Dziekan korpusu konsularnego nie jest uprawniony do podejmowania akcji o charakterze politycznym, składania deklaracji o charakterze politycznym itp. Dziekan korpusu konsularnego zwyczajowo służy radą nowo przybyłym kierownikom urzędów konsularnych w zakresie miejscowych

zwyczajów i protokołu. Czasem powoływany jest sekretarz CC, który pomaga dziekanowi. Jest to zazwyczaj drugi pod względem pierwszeństwa konsul (wicedziekan). Formalnym dowodem przynależenia do korpusu konsularnego jest publikowana periodycznie przez władze miejscowe lista korpusu konsularnego, zawierająca spis nazwisk wszystkich urzędników konsularnych i ich małżonków.

E

Ekscelencja - tytuł honorowy przysługujący ambasadorom i biskupom. Kurtuazyjnie przyznawany także najwyższym przedstawicielom państwa, zwłaszcza głowie państwa, premierowi i ministrowi spraw zagranicznych.

Ekspulsja – w zakresie praktyki dyplomatycznej ekspulsja to wydalenie członka przedstawicielstwa dyplomatycznego, urzędu konsularnego itd., korzystającego z przywilejów i immunitetów dyplomatycznych, ogłoszonego persona non grata lub osobą niepożądaną, gdy po upływie wyznaczonego mu terminu na opuszczenie terytorium państwa przyjmującego (minimum 24 godz.) nie uczyni tego. Wówczas taka osoba traci immunitet dyplomatyczny i może być siłą wydalona z państwa przyjmującego. W praktyce ekspulsja polega na odstawieniu do granicy państwa przyjmującego osoby wydalanej, w razie konieczności, przy użyciu siły i eskorty policyjnej – środek ostateczny i rzadko stosowany w praktyce. Ekspulsja nie powinna mieć miejsca przed upływem terminu wyznaczonego danej osobie korzystającej z przywilejów i immunitetów dyplomatycznych lub konsularnych. Władze państwa przyjmującego, które określają termin opuszczenia kraju urzędowania dyplomaty lub konsula, mogą ten okres w razie potrzeby skrócić lub wydłużyć.

Ekstradycja – jedno państwo wydaje drugiemu osobę ściganą lub skazaną za przestępstwo, na wniosek państwa obcego, którego obywatelstwo przestępca lub osoba podejrzana posiada bądź na którego terytorium osoba taka dokonała przestępstwa, celem przeprowadzenia przeciwko niej postępowania karnego lub wykonania orzeczonej kary albo środka zabezpieczającego.

Elita polityczna – grupy polityków z różnych partii i układów politycznych, zajmujących niezależnie od rezultatów wyborów najwyższe stanowiska w strukturze politycznej społeczeństwa, a więc w strukturach rządowych, parlamentarnych i partyjnych.

Ekscelencja – tytuł kurtuazyjny, który przysługuje głowie państwa, premierowi, ministrom, arcybiskupom i biskupom (kiedy przedstawiciel hierarchii kościelnej nie nosi purpury, zwracamy się do niego - księża kardynał, księża arcybiskupie, księża biskupie).

Etykieta dyplomatyczna – przyjęte w kołach dyplomatycznych i rządowych formy zachowania się w stosunkach z przedstawicielami obcych państw; zwyczajowe formy towarzyskie, które powinny być przestrzegane w trakcie pełnienia funkcji dyplomatycznych, przy okazji organizowanych przez dyplomatów przyjęć, imprez itp., z udziałem oficjalnych przedstawicieli obcych państw. Reguły etykiety dyplomatycznej to – sposób przedstawiania się, tytułowania, zachowania się przy stole podczas oficjalnego obiadu, stosowanie w praktyce zasady precedencji, umiejętność prowadzenia konwersacji, ubieranie się zgodnie z wymaganiami protokołu dyplomatycznego, umiejętność redagowania korespondencji dyplomatycznej, używanie różnych specyficznych pojęć, tytułów, formuł grzecznościowych itd. Etykieta dyplomatyczna to rodzaj specyficznego savoir-vivre dla dyplomatów.

Exequatur – akt stanowiący państwa przyjmującego, na podstawie którego kandydat na kierownika urzędu konsularnego państwa wysyłającego, po uprzednim przedstawieniu listów komisyjnych, ma prawo do wykonywania funkcji konsularnych w państwie przyjmującym. Zgodnie z Konwencją Wiedeńską z 1963 roku, państwo, które odmawia udzielenia exequatur, nie jest zobowiązane do podania państwu wysyłającemu przyczyn odmowy. Wyjątkowo, za zgodą państwa przyjmującego, kierownik urzędu konsularnego może być tymczasowo dopuszczony do wykonywania swych funkcji jeszcze przed udzieleniem mu exequatur, zwłaszcza w państwach, w których procedura ta trwa dosyć długo.

F

Formy współczesnej dyplomacji – wyróżnia się dyplomację bilateralną (dwustronną), której status reguluje Konwencja Wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych z 1961 r.; dyplomację wielostronną – na forum organizacji międzynarodowych, której status reguluje Konwencja Wiedeńska o reprezentacji państw w ich stosunkach z organizacjami międzynarodowymi o charakterze uniwersalnym z 14 marca 1975 r., jak również wiele innych umów międzynarodowych, m.in. Konwencja ONZ o przywilejach i immunitetach organizacji wyspecjalizowanych Organizacji Narodów Zjednoczonych z 21 listopada 1947 r.; ponadto misje specjalne, których status reguluje Konwencja o misjach specjalnych z grudnia 1969 r.

Fotodyplomacja – wykorzystywanie w celach dyplomatycznych i politycznych pozowania w towarzystwie autorytetów o zasięgu światowym na fotografiach. Fotografie te są następnie szeroko publikowane w mass mediach. Fotodyplomacja praktykowana jest na płaszczyźnie wewnętrznej – pozowanie wraz z popularnymi osobistościami.

Frak (white tie) – to tradycyjny, uroczysty strój dyplomaty w kolorze czarnym. Frak składa się z dwurzędowej, niezapinanej marynarki wysoko wciętej z przodu, której wydłużone poły sięgają z tyłu do kolan. Kłapy marynarki frakowej wyłożone są atlasem lub jedwabiem, a czarne spodnie zdobią jedwabne lampasy. Do fraka nosi się białą lub srebrną kamizelkę, koszulę ze sztywnym gorssem i wysokim kołnierzem zapinaną na spinki, najlepiej perłowe, białą pikowaną jedwabną muszkę i czarne lakierki. Fraki kolorowe oraz muszki koloru innego niż biały ewentualnie srebrny nosi tylko służba. Tradycyjnie frak jest jedynym męskim ubiorem, do którego nosi się odznaczenia. Musi to być wskazane w zaproszeniu. Oznacza to obowiązek założenia pełnych dystynkcji orderowych, a nie ich miniatuerek, w porządku ich ważności. Wstęgę wielkiego krzyża nosi się przez pierś na kamizelce, jeśli w przyjęciu uczestniczy głowa państwa, w pozostałych przypadkach – pod nią. Wprawdzie frak jest definiowany jako strój wieczorowy, jednak możliwe jest w pewnych okolicznościach jego stosowanie nawet w godzinach porannych. Taka wskazówka na zaproszeniu może dotyczyć najważniejszych ceremonii dworskich oraz uroczystości z udziałem papieża. Korpus dyplomatyczny akredytowany przy Stolicy Apostolskiej uczestniczy we frakach we mszach świętych i innych sakramentach sprawowanych przez papieża niezależnie od pory dnia.

Funkcje dyplomatyczne – całokształt urzędowej działalności przedstawicielstw dyplomatycznych za granicą. Zakres pełnionych funkcji przez misje dyplomatyczne w poszczególnych państwach zależy przeważnie od stanu stosunków dwustronnych i wzajemnego zainteresowania ich rozwojem. Najważniejsze funkcje dyplomatyczne, zawarte w Konwencji Wiedeńskiej z 1961 r., to m.in.: reprezentowanie państwa wysyłającego w państwie przyjmującym, ochrona w państwie przyjmującym interesów państwa wysyłającego i jego obywateli (w granicach ustalonych przez prawo międzynarodowe), prowadzenie rokowań z rządem państwa przyjmującego, zaznajamianie się wszelkimi legalnymi sposobami z warunkami panującymi w państwie przyjmującym i z rozwojem zachodzących w nim wydarzeń oraz zdawanie z tego sprawy rządowi państwa wysyłającego, popieranie przyjaznych stosunków pomiędzy państwem wysyłającym a państwem przyjmującym, a ponadto rozwijanie pomiędzy nimi stosunków gospodarczych, kulturalnych i naukowych.

Funkcje konsularne – najważniejsze funkcje konsularne zawarte w Konwencji Wiedeńskiej o stosunkach konsularnych z 1963 r. to m.in.: funkcje dotyczące ochrony interesów państwa wysyłającego i jego obywateli (opieka konsularna); funkcje o charakterze administracyjnym, sądowym, notarialnym, urzędnika stanu cywilnego, w sprawach spadkowych, opieki i kurateli oraz depozytu; funkcje w dziedzinie żeglugi morskiej i powietrznej; funkcje w zakresie promocji stosunków gospodarczych i handlowych; funkcje w zakresie promocji stosunków kulturalnych i naukowych; funkcja informacyjna; funkcje polityczne oraz specyficzne zadania o charakterze dyplomatycznym. Konsul wykonuje funkcje głównie w granicach swego okręgu konsularnego.

Funkcjonariusz międzynarodowy – urzędnik zatrudniony w stałym organie administracyjnym organizacji międzynarodowej, głównie sekretariacie, na podstawie umowy międzynarodowej i wewnętrznych przepisów prawnych tej organizacji. Znajduje się w wyłącznej służbie organizacji międzynarodowej i nie może przyjmować jakichkolwiek instrukcji lub poleceń od osób lub organów spoza organizacji, której jest funkcjonariuszem, w tym państwa, którego jest obywatelem. Zasada ta znalazła potwierdzenie w Karcie Narodów Zjednoczonych, według której Sekretarz Generalny ONZ i jego personel nie mogą żądać ani przyjmować instrukcji od żadnego rządu ani żadnej innej władzy poza Organizacją, przed którą są wyłącznie odpowiedzialni, natomiast państwa członkowskie zostały zobowiązane do niewywierania na nich wpływu. W celu zapewnienia funkcjonariuszom międzynarodowym swobody i niezależności w pełnieniu ich funkcji przyznawane są im, na podstawie umów międzynarodowych, przywileje i immunitety, na mocy których nie podlegają oni władzom sądowym, administracyjnym i innym w trakcie pełnienia swych funkcji urzędowych, a także państw, których są obywatelami.

Garden party – przyjęcie organizowane w ogrodzie, dla większej ilości osób. Wydawane może być na przykład przez ambasadora (w ambasadzie, rezydencji) z okazji rocznicy lub święta narodowego.

Glejt bezpieczeństwa („żelazny list”) – dokument wywodzący się z czasów średniowiecza, na podstawie którego władca udzielał określonej osobie gwarancji bezpieczeństwa osobistego i nietykalności, zwłaszcza w czasie przejazdu przez terytorium znajdujące się w jego władaniu. Współcześnie, zwłaszcza w państwach Ameryki Łacińskiej, które tradycyjnie udzielają tzw. azylu dyplomatycznego, szef misji dyplomatycznej, która udzieliła schronienia danej osobie w swych pomieszczeniach, żąda zazwyczaj wydania dla niej przez władze państwa przyjmującego glejtu bezpieczeństwa, celem umożliwienia jej bezpiecznego opuszczenia terytorium tego państwa. Natomiast jeśli chodzi o przejazd przez terytorium innego państwa, to zgodnie z art. 15 konwencji o azylu dyplomatycznym podpisanej w Caracas 28 marca 1954 r. – żelazny list wystawiony przez takie państwo tranzytu przekazywany jest azylantowi drogą dyplomatyczną. Zgodnie z powyższą Konwencją w czasie odbywania takiej podróży azylant dyplomatyczny znajduje się pod opieką państwa, które udzieliło mu azylu, a misja dyplomatyczna, w której dana osoba korzystała z azylu dyplomatycznego, potwierdza status tej osoby jako azylanta dyplomatycznego.

Gentlemen’s agreement – umowa międzynarodowa zawarta w formie ustnej. Współczesne prawo traktatowe stawia umowie międzynarodowej wymóg formy pisemnej, dlatego obecnie gentlemen’s agreement ma znaczenie bardziej historyczne niż prawne.

Gin – gin w formie czystej pijemy raczej rzadko, używając w tym wypadku małych kieliszków przeznaczonych do wódki. Najczęściej gin podajemy jako long drink – z sokiem grejpfrutowym lub tonikiem. Pijąc gin z tonikiem dodajemy również plasterki cytryny. Gin jest jednym z ważniejszych składników cocktaili.

H

Haute-couture – wielkie krawiectwo – ubiory są unikatowe, sporządzane w jednym egzemplarzu pod okiem stylisty, na miarę i praktycznie niedostępne na rynku.

Hybryda – w terminologii dyplomatycznej i politycznej oznacza przedmiot składający się z różnych elementów nie zawsze pasujących do siebie – stanowią sztuczną całość.

I

Immunitet państwa – nie podleganie państwa i jego mienia jurysdykcji sądów innego państwa. W wyniku tego państwo zobowiązane jest do powstrzymywania się od wykonywania jurysdykcji sądowej przeciwko innemu państwu i jego mieniu, chyba, że państwo samo zrzeknie się immunitetu w określonej formie, zwłaszcza w umowie międzynarodowej lub zawartym kontrakcie.

Internuncjusz apostolski – na podstawie Konwencji Wiedeńskiej z 1961 r. internuncjusz należy do drugiej klasy szefów przedstawicielstw dyplomatycznych, na równi z posłem i ministrem pełnomocnym. Jest akredytowany przy głowie państwa przyjmującego. Mianowany jest bezpośrednio przez papieża. Współcześnie stosowanie stopnia internuncjusza prawie całkowicie wyszło z użycia w praktyce dyplomatycznej

Interwencja dyplomatyczna – podejmowane kroki w płaszczyźnie polityczno-dyplomatycznej, w celu wymuszenia określonego postępowania lub stanowiska drugiego państwa. Interwencja dyplomatyczna może

być stosowana przez więcej niż jedno państwo, może mieć na celu m.in. zmuszenie drugiego państwa do wywiązania się ze zobowiązań traktatowych wobec państwa interweniującego (interwencja zbiorowa) oraz przestrzegania praw człowieka (interwencja humanitarna).

Inwokacja – w korespondencji dyplomatycznej zwrot grzecznościowy, który pisany jest nad częścią początkową tekstu pisma. Jest to rodzaj pozdrowienia przez wymienienie oficjalnego tytułu np. Ekszelencjo, Szanowny Panie.

Jaskółka (żakiet) – w przypadku uroczystości wymagającej stroju ceremonialnego w ciągu przedpołudnia jest nim dla mężczyzny jaskółka (żakiet), natomiast dla kobiet kostium lub krótka sukienka koktajlowa oraz rękawiczki i kapelusz, jeśli ceremonia odbywa się na zewnątrz. Jaskółka składa się z zapinanego na jeden guzik jednorzędowego czarnego żakietu o wydłużonych zaokrąglonych połach sięgających z tyłu do kolan oraz spodni w czarno-szare paski, zwanych sztuczkowymi. Stroju dopełnia szara lub czarna dwurzędowa kamizelka, biała koszula ze zwykłym kołnierzem i srebrny jedwabny krawat (nigdy muszka), czarne skarpetki i buty. W przypadku ceremonii urządzanych na zewnątrz lub przyjęcia ogrodowego wymagany jest do niej szary lub czarny cylinder oraz szare bawełniane rękawiczki. W czasach II Rzeczypospolitej jaskółka była ubiorem, w którym marszałkowie przewodniczyli obradom Sejmu i Senatu, a prezydent Rzeczypospolitej udzielał audiencji oraz przyjmował listy uwierzytelniające od ambasadorów i posłów.

Język dyplomatyczny – od końca XVII w. do końca I wojny światowej językiem dyplomatycznym był w zasadzie język francuski. Wzrost potęgi imperialnej Wielkiej Brytanii, a także wpływów USA spowodował, że już pod koniec XIX w., coraz większą rolę w stosunkach międzynarodowych zaczął odgrywać język angielski – Traktat Wersalski został sporządzony w dwóch językach: francuskim i angielskim. Obecnie w stosunkach dwustronnych państw przyjęła się zasada równouprawnienia języków

narodowych. W stosunkach wielostronnych zasada ta, ze względu na praktycznych, zastępowana jest wyborem tzw. języków oficjalnych lub roboczych, które stosowane są na podstawie specjalnych uchwał lub statutu danej organizacji i ustaleń proceduralnych konferencji międzynarodowych. Obecnie w ramach UE obowiązują 23 języki oficjalne, czyli wszystkich państw członkowskich oraz 3 języki robocze – angielski, francuski i niemiecki.

Klauzula wzajemności – to jedna z najważniejszych zasad w stosunkach międzynarodowych. Na mocy tej klauzuli państwo I jest zobowiązane do traktowania obywateli, dyplomatów, osób prawnych, towarów, statków itp. państwa II w zasadzie w taki sam sposób, jak państwo II traktuje obywateli, osoby prawne, towary itp. państwa I. W prawie dyplomatycznym i konsularnym Konwencje Wiedeńskie z lat 1961 i 1963 określają zasadę wzajemności w oparciu o przywileje i immunitety dyplomatyczne i konsularne. Na mocy tych Konwencji państwa przyjmujące nie będą stosować dyskryminacji wobec poszczególnych państw. Posunięciami dyskryminacyjnymi nie jest – wzajemne traktowanie się przez państwa na podstawie zwyczaju lub umowy bardziej korzystnego aniżeli to, jakie jest wymagane przez postanowienia Konwencji oraz restrykcyjne stosowanie przez państwo przyjmujące jakiegokolwiek z postanowień Konwencji z powodu restrykcyjnego stosowania tego postanowienia wobec jego misji dyplomatycznej w państwie wysyłającym.

Kongres Wiedeński (1814-1815) – przełom w rozwoju prawa dyplomatycznego nastąpił w XIX w., począwszy od słynnego kongresu wiedeńskiego w 1815 r., na którym dokonano pierwszej kodyfikacji norm tego prawa. Jako 17 załącznik do Aktu końcowego kongresu przyjęto w dniu 19 marca 1815 r. Regulamin Rang, zawierający krótki wstęp i 7 artykułów. W Regulaminie po raz pierwszy wprowadzono podział wysłanników obcego państwa (szefów misji) na klasy, a także jednakowe zasady i porządek protokolarny wobec wszystkich przedstawicieli

dypłomatycznych danej klasy. Zrezygnowano wówczas z obowiązującej wcześniej zasady, że o pierwszeństwie dyplomaty (tzw. precedencja) decyduje tytuł rodowy, więzy pokrewieństwa i pozycja wysyłającego go władcy. W miejsce Regulaminu wprowadził zasadę, zgodnie z którą w każdej klasie przedstawiciele dyplomatyczni zajmują miejsce w porządku pierwszeństwa w zależności od daty złożenia listów uwierzytelniających. Jedyny wyjątek uczyniono do przedstawiciela papieża. W ten sposób znalazła swe potwierdzenie zasada suwerennej równości państw.

Koniak – ojczyzną koniaku jest Francja. Nazwa tego trunku została wzięta od miejscowości Cognac. W czasie wojny stuletniej między Anglią a Francją (1337-1453) miejscowość francuska Cognac była oblężona przez Anglików. Plantatorzy winogron znaleźli się w trudnej sytuacji, gdyż nie mieli dostatecznej liczby beczek potrzebnych do przechowywania wina. Nie mając innego wyjścia, rozpoczęli destylację wina i w ten nie zamierzony sposób wynaleźli koniak.

Konklawe – nadzwyczajne zgromadzenie kardynałów w zamkniętej Sali Kaplicy Sykstyjskiej na Watykanie w celu wybrania następcy zmarłego papieża. Konklawe oznacza również tajną naradę dostojników państwowych lub spotkanie przedstawicieli państw, którzy zobowiązani są obradować aż do skutku, czyli do podjęcia ostatecznej decyzji w jakiejś sprawie.

Konkordat – traktaty, które są zawierane przez Stolicę Apostolską z państwami katolickimi, na których podstawie określone są stosunki prawne między obu stronami konkordatu. Konkordaty regulują praktyczne kwestie z zakresu stosunków między kościołem katolickim a państwem, np. formy zawierania małżeństwa oraz utrzymywanie stosunków dyplomatycznych.

Konsularne przywileje i immunitety – na podstawie Konwencji Wiedeńskiej o stosunkach konsularnych z 1963 r. konsulowie korzystają z mniejszego zakresu przywilejów i immunitetów niż dyplomaci, niemniej zapewniającego im możliwość swobodnego wykonywania funkcji urzędowych. Konsulowie korzystają (w porównaniu z dyplomatami) z ograniczonego zakresu nietykalności lub też w jednym przypadku bardzo istotnym – w ogóle z niej nie korzystają. W tym przypadku chodzi o popełnienie przez konsula ciężkiego przestępstwa (zbrodni) – w tej sytuacji może on być aresztowany, sądzony i skazany. Natomiast, jeśli chodzi o immunitet jurysdykcyjny, to konsulowie i pracownicy konsularni nie podlegają jurysdykcji władz sądowych i administracyjnych państwa przyjmującego tylko w odniesieniu do czynności dokonanych w wykonywaniu ich funkcji konsularnych. Konsul nie jest zwolniony od obowiązku składania zeznań w charakterze świadka,

z wyjątkiem spraw związanych z wykonywaniem ich funkcji i przedstawiania urzędowej korespondencji i dokumentów odnoszących się do ich funkcji. Pomieszczenia konsularne służące do celów urzędowych korzystają z nietykalności. Archiwa i dokumenty konsularne są nietykalne, niezależnie od czasu i miejsca, w którym się znajdują. W wyjątkowych sytuacjach – pożar, powódź – można wkraczać bez uprzedniej zgody szefa urzędu konsularnego. Rezydencja konsula nie korzysta z nietykalności. Konwencja Wiedeńska z 1963 r. przyznaje członkom urzędu konsularnego, jak i samemu urzędowi i jego pomieszczeniom różne przywileje i immunitety np. podatkowe, celne, zwolnienia od rejestracji cudzoziemców i zezwoleń: na pobyt, na pracę, zwolnienia od ubezpieczenia społecznego, od świadczeń osobistych i rzeczowych. Konsulowie honorowi korzystają ze znacznie mniejszego zakresu przywilejów i immunitetów niż konsulowie zawodowi.

Konsularne wydziały w przedstawicielstwach dyplomatycznych

– forma związana z wykonywaniem funkcji konsularnych. Powierzano pełnienie funkcji konsularnych dyplomatom pracującym w przedstawicielstwach dyplomatycznych, podobnie jak konsulom w państwach, gdzie nie ma przedstawicielstwa dyplomatycznego danego państwa, ale istnieje tylko urząd konsularny. Wydziały konsularne mają takie same uprawnienia do wypełniania funkcji konsularnych jak i urzędy konsularne. Konwencja Wiedeńska o stosunkach konsularnych z 1963 r. zobowiązuje państwo wysyłające do notyfikowania władzom państwa przyjmującego nazwisk wszystkich członków misji dyplomatycznej, którzy zostali przydzieleni do wydziału konsularnego lub powołani w inny sposób do wykonywania funkcji konsularnych. Niektóre państwa wystawiają kierownikom wydziałów konsularnych listy komisyjne i uzyskują dla nich exequatur. Członkowie misji dyplomatycznej, wykonujący funkcje konsularne, zachowują wszystkie należne im przywileje i immunitety.

Konsulat – to urząd konsula za granicą, to również budynki i inne pomieszczenia zajmowane przez ten urząd. Na czele urzędu konsularnego stoi jeden z urzędników konsularnych. Konsulat ustanawiany jest przez państwo wysyłające na terytorium obcego państwa dla pełnienia przez konsula jego funkcji konsularnych, a więc ochrony interesów własnego państwa i jego obywateli. Konsulat dysponuje majątkiem ruchomym i nieruchomym, kontami w banku, własną pieczęcią i urzędowymi blankietami. Pomieszczenia konsulatu nie podlegają żadnej rekwizycji; ponadto pomieszczenia te korzystają z nietykalności wykluczającej możliwość wkraczania do nich, bez zgody kierownictwa konsulatu. Konsulat stanowi własność państwa wysyłającego. Podlega ministrowi spraw zagranicznych. Za działalność konsulatu całkowitą odpowiedzialność ponosi państwo wysyłające.

Konsul generalny – w sensie hierarchicznym najwyższą klasę stanowią konsulowie generalni. Powoływani są oni zazwyczaj na kierowników urzędów konsularnych w okręgach konsularnych mających dla państwa wysyłającego szczególne znaczenie, np. w okręgach konsularnych o dużych skupiskach emigracji.

Konsul honorowy – zgodnie z praktyką międzynarodową konsul honorowy sam finansuje działalność konsularną i utrzymanie biura – konsulatu honorowego. Funkcję konsula honorowego pełnią na ogół cieszące się autorytetem i dobrą kondycją finansową miejscowe osobistości, zwłaszcza biznesmeni, niezależnie od obywatelstwa, mające stałe miejsce pobytu w państwie przyjmującym. Status prawny konsula honorowego reguluje Konwencja Wiedeńska o stosunkach konsularnych z 1963 r., jednak stosowanie jej w przypadku konsula honorowego ma charakter fakultatywny. Status ten różni się od statusu konsula zawodowego szerszym zakresem przywilejów i immunitetów. Procedura mianowania konsula honorowego, odwoływania, stopnie konsularne, oraz funkcje konsularne są takie, jak w przypadku konsula zawodowego. Konsul honorowy może bez żadnych ograniczeń wykonywać swą pracę zawodową. Ponadto nie dotyczą go ograniczenia odnośnie do działalności politycznej i obywatelstwa. Konsul honorowy jest urzędnikiem państwa wysyłającego, gdyż nie jest zatrudniony na podstawie umowy o pracę, ale w oparciu o specyficzny akt mianowania przez ministra spraw zagranicznych państwa wysyłającego, w którym ustalany jest zakres pełnionych przez niego funkcji konsularnych. Zajmuje się on promocją handlową, gospodarczą i kulturalną państwa wysyłającego oraz opieką na jego obywatelami. Konsul honorowy nie ma zazwyczaj uprawnienia do wystawiania wiz i paszportów.

Konsul zawodowy – status prawny konsula zawodowego opiera się głównie na Konwencji Wiedeńskiej z 1963 r. Konsul jest osobą powołaną do wykonywania w imieniu państwa wysyłającego funkcji konsularnych na całym lub części terytorium państwa przyjmującego. Konsul zawodowy jest urzędnikiem i obywatelem państwa wysyłającego. Obowiązuje go zakaz pracy zarobkowej i brania udziału w życiu politycznym państwa przyjmującego – dotyczy to również członków jego rodziny. Konsul zawodowy korzysta z określonych przywilejów i immunitetów. Podlega ustalonej procedurze akredytacji – pierwszy etap to dostarczenie drogą dyplomatyczną ministrowi spraw zagranicznych państwa przyjmującego listów komisyjnych, etap drugi i ostatni to udzielenie konsulowi exequatur.

Konwencja wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych z 1961 r. – przyjęta została na konferencji międzynarodowej, z udziałem 81 państw, zwołanej przez

Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych w dniach od 3 marca do 14 kwietnia 1961 r. w Wiedniu. Dla uczczenia roli, jaką odegrał dla prawa dyplomatycznego Regulamin Wiedeński z 1815 r., konwencję podpisano w tej samej sali przy Ballausplatz, w której podpisany był Akt końcowy kongresu wiedeńskiego. Konwencja o stosunkach dyplomatycznych jest obszernym aktem prawnym ujętym w 53 artykułach i stanowi doniosły etap w procesie kodyfikacji prawa dyplomatycznego, które do tego czasu w przeważającej mierze bazowało na zwyczaju międzynarodowym, sięgającym nawet czasów starożytnych. Jej przyjęcie wymuszone zostało potrzebą aktualizacji i przystosowania prawa dyplomatycznego do wymogów współczesnej sytuacji międzynarodowej. Konwencja reguluje w sposób kompleksowy wszystkie podstawowe dziedziny prawa dyplomatycznego, w tym m.in. ustanowienie stosunków dyplomatycznych, funkcje misji dyplomatycznych, mianowanie szefa i członków misji, rangi szefów misji i zasady pierwszeństwa, przywileje i immunitety, zakończenie misji dyplomatycznej. Reguluje ona także niektóre zagadnienia specjalne, jak opieka społeczna dyplomatów. Konwencja wylicza m.in. takie funkcje, jak: reprezentowanie państwa, ochronę interesów państwa i własnych obywateli, prowadzenie rokowań z państwem przyjmującym, obserwowanie wszelkimi dozwolonymi sposobami sytuacji w państwie przyjmującym, przyczynianie się do rozwoju przyjaznych stosunków między obydwojma państwami. Konwencja kładzie nacisk na obowiązki państwa przyjmującego, nakładając na państwa przyjmujące obowiązek udzielania wszelkich ułatwień w wykonywaniu przez misję jej funkcji. Konwencja wprowadza zasadę, zgodnie z którą przedstawiciel dyplomatyczny korzysta z przywilejów i immunitetów w kontekście funkcjonalnym, ze względu na państwo, którego jest reprezentantem, a nie we własnym interesie. Oznacza to, że dyplomacie przysługują takie tylko uprawnienia, jakie są istotnie niezbędne do skutecznego pełnienia funkcji powierzonych mu przez państwo wysyłające dla ułatwienia mu wykonywania zadań związanych z zajmowanym przez niego stanowiskiem. Kierując się tą zasadą Konwencja ustanawia również przywileje i immunitety dla personelu administracyjnego i technicznego misji dyplomatycznej przysługujące mu w trakcie wykonywania przez niego funkcji służbowych. Konwencja Wiedeńska z 1961 r. weszła w życie 24 kwietnia 1964 roku.

Konwencja Wiedeńska o stosunkach konsularnych z 1963 roku

– konwencja ta stanowi podstawę współczesnego prawa konsularnego. Jej projekt został opracowany przez Komisję Prawa Międzynarodowego ONZ i ostatecznie przyjęty na konferencji dyplomatycznej, zwołanej przez ONZ w Wiedniu (4 marca do 22 kwietnia 1963 r.) z udziałem 92 państw. Konwencja została podpisana 24 kwietnia 1963 r. Weszła w życie 25 marca 1967 r. Składa się z 79 artykułów. Konwencja Wiedeńska przyjęła także dwa protokoły: protokół fakultatywny w sprawie nabycia obywatelstwa

i protokół fakultatywny w sprawie obowiązkowego załatwiania sporów, które jak dotychczas nie spotkały się z większą akceptacją państw. Konwencja Wiedeńska z 1963 r. jest aktem prawnomiędzynarodowym o charakterze uniwersalnym.

Korespondencja dyplomatyczna – noty dyplomatyczne różnego rodzaju wymieniane między ministrami i ministerstwami spraw zagranicznych oraz przedstawicielami obcych państw oraz między misjami dyplomatycznymi.

Korespondencja półoficjalna i prywatna – pisma te służą do bezpośredniego komunikowania się w sprawach mniejszej wagi, często osobistych, technicznych, administracyjnych, protokolarnych, które nie muszą być kierowane na drogę urzędową w formie oficjalnych not dyplomatycznych. Dla podkreślenia ich półoficjalnego i prywatnego charakteru pomija się numer kancelaryjny i inne sygnatury kancelaryjne. Imię i nazwisko zazwyczaj pisze się u góry, nad tekstem, a nie jak w formalnych notach w lewym, dolnym rogu strony. Dla nadania charakteru prywatnego pismu, inwokację i końcową formułę grzecznościową pisze się odręcznie piórem. Podobnie podpis powinien być złożony odręcznie. Ewentualnie, dopiero pod odręcznym podpisem (podpis jest nie bardzo czytelny) pisze się na komputerze imię i nazwisko oraz stanowisko (tytuł) autora pisma. Różnica między pismami półoficjalnymi a prywatnymi polega na tym, że pisma półoficjalne mają charakter urzędowy, chociaż wysyłane są w innej formie w sprawach zazwyczaj technicznych i administracyjnych, dlatego przeważnie pisane są na blankietach urzędowych. Natomiast pisma prywatne pisane są na zwykłym papierze listowym. Korespondencja prywatna stosowana jest z zasady w sprawach nieurzędowych – przekazywania osobistych życzeń, podziękowań itp.

Korpus konsularny – korpus stanowią wszyscy kierownicy i urzędnicy konsularni – zarówno zawodowi, jak i honorowi oraz ich małżonki, którzy posiadają siedziby urzędowe w danej miejscowości państwa przyjmującego. Korpus konsularny nie posiada osobowości prawnej ani określonych kompetencji poza ceremonialnymi i kurtuazyjnymi. Korpus konsularny istnieje na mocy powszechnie stosowanego zwyczaju międzynarodowego. Urzędnicy konsularni zostają automatycznie członkami korpusu konsularnego z samego faktu objęcia swego stanowiska w urzędzie konsularnym w danej miejscowości.

Kryzys dyplomatyczny – sytuacja w stosunkach dwustronnych między państwami, w której występują napięcia, stopniowe ograniczanie

oficjalnych kontaktów na szczeblu rządowym i parlamentarnym, odwołanie ambasadora „na konsultacje” oraz stopniowe zamrażanie oficjalnych stosunków, szczególnie w dziedzinie politycznej. Najważniejszym punktem kryzysu dyplomatycznego jest zawieszenie stosunków dyplomatycznych, łącznie z wycofaniem misji dyplomatycznej, a w efekcie zerwanie stosunków dyplomatycznych.

Kurier dyplomatyczny – kurierzy dyplomatyczni wchodzi w zasadzie w skład służby dyplomatyczno-konsularnej. Są oni przeważnie funkcjonariuszami ministerstwa spraw zagranicznych i należą do najbardziej odpowiedzialnej i zaufanej części służby. Dzielą się na kurierów zawodowych i tzw. kurierów ad hoc. Praktycznie funkcje kurierów dyplomatycznych (ad hoc) pełnią przeważnie także członkowie personelu dyplomatycznego misji dyplomatycznych i urzędów konsularnych wyznaczeni do jednorazowego odbioru poczty dyplomatycznej od kapitana statku powietrznego lub morskiego. Zasada swobody komunikowania się zakłada obowiązek państw m.in. zezwalania kurierom na wjazd lub przejazd przez swe terytorium; wydawanie w przyspieszonym terminie wiz; swoboda komunikowania się przez państwa, które nie utrzymują między sobą stosunków dyplomatycznych i konsularnych. Kurier korzysta z nietykalności osobistej łącznie z niepodleganiem aresztowaniu ani zatrzymaniu oraz ochrony. Kurier dyplomatyczny oprócz ważnego dokumentu podróży (paszport dyplomatyczny) musi być wyposażony w dokument urzędowy (list kurierski), który określa jego charakter i liczbę przesyłek stanowiących pocztę dyplomatyczną.

Laisser-passer – dokumenty podróży funkcjonariuszy organizacji międzynarodowych zastępujące paszporty, których wystawianie zastrzeżone jest zwyczajowo tylko dla państw. Funkcjonariusze międzynarodowi w czasie swych podróży do państw nieuznających laisser-passer za dokumenty podróży zastępujące paszporty państw, których są obywatelami, zazwyczaj okazują laisser-passer wraz ze swym paszportem.

Lampka wina – przyjęcie dyplomatyczne „na stojąco”, z okazji pewnych skromniejszych przyjęć, np. koncert, pobyt delegacji.

Legitymacje dyplomatyczne – w praktyce dyplomatycznej państw obowiązuje zasada wystawiania członkom misji dyplomatycznych i konsularnych specjalnych legitymacji stanowiących na terytorium państwa przyjmującego podstawowy dokument tożsamości dyplomatów i konsulów. Legitymacje te potwierdzają oficjalny charakter ich właścicieli, zwracając jednocześnie uwagę organom państwa na przysługujące im przywileje i immunitety. Ważność legitymacji przedłużana jest co pewien czas przez Protokół Dyplomatyczny MSZ. Legitymacje wystawiane są w języku narodowym państwa przyjmującego, co ułatwia legitymowanie się ich posiadaczy wobec organów władzy. W granicach państwa przyjmującego, legitymację zastępują paszporty, które Protokół Dyplomatyczny zwraca posiadaczowi po uprzedniej adnotacji faktu rejestracji jego przyjazdu do państwa przyjmującego. Zgłoszenie paszportu w Protokole Dyplomatycznym i otrzymanie legitymacji zwalnia od obowiązku rejestracji paszportu i przedłużania ważności wizy pobytowej w urzędzie policji. Legitymacje MSZ wydawane są zazwyczaj także członkom rodziny.

Lista korpusu dyplomatycznego – pełna lista członków korpusu dyplomatycznego publikowana jest raz lub dwa razy w roku. Lista ta obejmuje tylko członków personelu dyplomatycznego wszystkich przedstawicielstw dyplomatycznych akredytowanych w danym państwie. Na liście zamieszczone są nazwiska i imiona, stopnie dyplomatyczne, a niekiedy także pełnione funkcje oraz imiona współmałżonków. Nazwiska dyplomatów zamieszczone są w kolejności przekazywanej notą przez przedstawicielstwo każdego państwa, według ich własnych kryteriów i precedencji. Lista układana jest według nazw państw, w porządku alfabetycznym.

List kurierski – dokument uprawniający do przewozu poczty dyplomatycznej, który stwierdza, że osoba, na której nazwisko został wystawiony, jest kurierem dyplomatycznym lub konsularnym. Listy te wystawiane są na specjalnych blankietach. Zawierają – imię i nazwisko oraz numer paszportu kuriera, liczbę przewożonych przesyłek oraz ich numery, punkt docelowy podróży, datę wystawienia oraz nazwisko, imię i stanowisko osoby wystawiającej list. List kurierski zaopatrzony jest pieczęcią urzędu i podpisem osoby wystawiającej. Blankiety listów kurierskich, to dokumenty ścisłego zarachowania i po wykorzystaniu są zwracane urzędowi, który je wystawił.

Listy komisyjne – listy te wystawiane są przez głowę państwa, ale częściej przez ministra spraw zagranicznych, potwierdzają fakt mianowania danej

osoby kierownikiem urzędu konsularnego w państwie przyjmującym. Listy komisyjne zawierają kategorię i klasę konsula oraz siedzibę i okręg konsularny. Listy te zazwyczaj są przekazywane drogą dyplomatyczną ministrowi spraw zagranicznych państwa przyjmującego.

Listy odręczne – jest to korespondencja wymienia przez głowy państwa, szefów i członków rządów, a szczególnie przez ministrów spraw zagranicznych. Listy te sporządzane są w formie przypominającej listy prywatne, pisane odręcznie, redagowane są nieraz w osobistym i bezpośrednim tonie. Dotyczą one nierzadko spraw wielkiej wagi państwowej lub międzynarodowej.

Listy odwołujące – są to pisma ceremonialne, kierowane przez głowę państwa wysyłającego do głowy państwa przyjmującego, w których powiadamia on o odwołaniu swego ambasadora. Obecnie listy odwołujące doręcza głowie państwa przyjmującego osobiście następca ambasadora, przy okazji wręczania swych listów uwierzytelniających.

Listy oficjalne – mają charakter bardziej osobisty, aniżeli noty osobiste, redagowane w pierwszej osobie. Stosowane są m.in. dla wyrażenia podziękowań, gratulacji itp. W listach oficjalnych opuszczane są przeważnie klasyczne, dyplomatyczne formuły grzecznościowe i tytuły, które zastępowane są tytułem „Pan”, „Szanowny Pan”, a końcowa formuła grzecznościowa zwykłym pozdrowieniem, w rodzaju „Z wyrazami szacunku”.

Listy gabinetowe – stosuje się w przypadkach oficjalnych, ale nie uroczystych. Tytułatura może być w wersji skróconej, stosowana jest mniejsza pieczęć państwowa. Kontrasygnata ministra spraw zagranicznych nie jest regułą. Listy stosowane są celem przedstawienia jakiegoś problemu politycznego, zajęcia osobistego stanowiska wobec wydarzeń, przekazania lub przyjęcia zaproszenia, podziękowania za otrzymane gratulacje lub życzenia.

Listy rekredencyjne – w listach tych głowa państwa przyjmującego składa podziękowanie za należyte wypełnienie misji przez odwołanego ambasadora, podkreśla jednocześnie jego zalety osobiste.

Listy uroczyste – podpisane przez prezydenta i adresowane do głowy innego państwa z okazji ważnego wydarzenia. Listy te pisane są na wysokogatunkowym papierze dużego formatu i zaopatrzone wielką tłoczoną pieczęcią państwową. Czasami, jeśli listy te dotyczą stosunków między państwowych, kontrasygnowane są przez ministra

spraw zagranicznych. Mogą one służyć zawiadomieniu o objęciu funkcji przez nowo wybranego prezydenta lub uwierzytelnieniu przedstawiciela dyplomatycznego (np. listy akredytujące ambasadora).

Listy uwierzytelniające – listy te wystawiane są w formie uroczystej, podpisywane przez głowę państwa wysyłającego i zazwyczaj kontrasygnowane przez ministra spraw zagranicznych. Adresowane są bezpośrednio do głowy państwa przyjmującego, a przekazywane państwu przyjmującemu w dwóch egzemplarzach. Są to: egzemplarz zapieczętowany, który nowo mianowany szef misji wręcza głowie państwa podczas uroczystej audiencji składania listów uwierzytelniających oraz niezapieczętowany, zawierający kopię listów uwierzytelniających, który nowo mianowany szef misji przekazuje wcześniej ministrowi spraw zagranicznych podczas tzw. wstępnej wizyty lub wyjątkowo może mu go przesłać. Listy uwierzytelniające zawierają pełny oficjalny tytuł głowy państwa przyjmującego, określają cel misji akredytowanego ambasadora, pragnienie rozwijania stosunków przyjaźni między obu krajami oraz informację o decyzji głowy państwa wysyłającego o akredytowaniu danej osoby w charakterze szefa misji przy głowie państwa przyjmującego. Podkreślają one także jego zalety osobiste oraz zawierają prośbę o okazanie całkowitej wiary i ufności wszelkim jego oświadczeniom, jakie będzie składał w imieniu głowy państwa wysyłającego. Listy uwierzytelniające stanowią jednocześnie rodzaj generalnego pełnomocnictwa szefa misji.

Listy wprowadzające – to oficjalny dokument, na podstawie którego chargé d'affaires en pied akredytowany jest przez ministra spraw zagranicznych państwa wysyłającego przy ministrze spraw zagranicznych państwa przyjmującego.

Łączność dyplomatyczna – współczesne prawo dyplomatyczne i konsularne zezwala na posługiwanie się przez misje dyplomatyczne i urzędy konsularne wszelkimi środkami technicznymi łączności, służącymi do przekazywania informacji, zarówno jawnej, jak i sporządzonej kodem lub szyfrem, zwłaszcza za pośrednictwem poczty dyplomatycznej i konsularnej, przewożonej przez kurierów lub przesyłanej zwykłą pocztą,

a także za pośrednictwem nadajnika radiowego, na którego używanie musi być jednak wyrażona zgoda państwa przyjmującego.

Mediacja – dyplomatyczny środek rozwiązywania sporów, ma charakter doradczy, a nie obligatoryjny. Mediacja nie kończy się wydaniem wyroku, lecz przyjęciem lub odrzuceniem przez mediatora stanowiska. Mediacja znajduje zastosowanie wówczas, gdy zawodzą inne pokojowe środki, zwłaszcza bezpośrednio rokowania dyplomatyczne.

Memorandum – pismo dyplomatyczne, służące do przedstawienia stanowiska w sprawie o dużej wadze politycznej. Zawiera zwykle dane o stanie faktycznym sprawy, argumenty oraz uzasadnienie polityczne, ekonomiczne bądź prawne (w zależności od rodzaju sprawy) i jest zakończone wnioskami. Nie zawiera adresata, formuł grzecznościowych, podpisu i pieczęci. Data umieszczana jest na początku lub na końcu tekstu. Na ogół jest wręczane przez ministra ambasadorowi lub odwrotnie, z ustnym komentarzem i rozwinięciem tematu. Memorandum może również zostać przesłane przy nocie osobistej lub werbalnej.

Minister – tytuł ten był używany w dyplomacji w XVIII i XIX w., obok tytułu posła. Przewidywał go Regulamin Wiedeński z 1815 roku, lecz nie znalazł potwierdzenia w Konwencji Wiedeńskiej z 1961 r. Tytuł minister stosowany jest również dzisiaj lecz bardzo rzadko. Nadawany jest przeważnie zastępcom ambasadorów.

Minister pełnomocny – na podstawie Regulaminu Wiedeńskiego z 1815 r. i Konwencji Wiedeńskiej z 1961 r. minister lub minister pełnomocny zaliczany jest do drugiej klasy szefów misji dyplomatycznych. Stopień ten jest bardzo rzadko stosowany. Współcześnie to najwyższy po ambasadorze stopień dyplomatyczny.

Minister-radca – w praktyce dyplomatycznej państw stopień dyplomatyczny dosyć szeroko stosowany. Stopień ten otrzymują dyplomacji pełniący funkcje zastępców ambasadorów.

Minister Spraw Zagranicznych – instytucja ta wywodzi się z praktyki francuskiej, z czasów rządów króla Ludwika XIV, ściślej od funkcji „sekretarza stanu do spraw cudzoziemskich”, zwanego także ministrem. Kierował on Departamentem Do Spraw Cudzoziemskich. W wiekach późniejszych instytucja ministra spraw zagranicznych rozpowszechniła się na całym świecie; stan ten zachował się do obecnych czasów. Status i kompetencje ministra spraw zagranicznych zależą od systemu i ustawodawstwa wewnętrznego państw. W Polsce funkcja ministra spraw zagranicznych zaczęła się kształtować pod koniec XVIII w. Ponownie funkcja ta pojawiła się po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 r., wtedy powołano Ministerstwo Spraw Zagranicznych – pierwszymi szefami byli: Leon Wasilewski i Ignacy Paderewski. Współcześnie na podstawie obowiązujących przepisów Minister Spraw Zagranicznych Polski jest członkiem Rady Ministrów a ponadto jednoosobowym naczelnym organem administracji publicznej. Minister powoływany jest przez Prezydenta RP, na wniosek premiera. Kompetencje ministra zostały określone w różnych aktach prawnych – częściowo wpływają również z norm prawa międzynarodowego. Minister Spraw Zagranicznych RP uprawniony jest do utrzymywania stosunków RP z innymi państwami oraz organizacjami międzynarodowymi, reprezentowania i ochrony interesów Polski i jej obywateli oraz promocji Polski i języka polskiego za granicą, ustalania organizacji i kierowania działalnością przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych, inicjowania i opracowywania polityki Rady Ministrów w dziale spraw zagranicznych. Minister Spraw Zagranicznych dysponuje częścią budżetu państwa, kieruje i sprawuje nadzór nad przedstawicielstwami dyplomatycznymi, misjami dyplomatycznymi, urzędami konsularnymi, instytucjami polskimi. Minister może wydawać akty prawne, rozporządzenia, zarządzenia. Kieruje on MSZ przy pomocy sekretarza stanu, podsekretarzy stanu oraz dyrektora generalnego służby zagranicznej.

Misja dyplomatyczna – termin stosowany w Konwencji Wiedeńskiej z 1961 r. w celu określenia stałego przedstawicielstwa dyplomatycznego państwa wysyłającego do państwa przyjmującego – zwanego ambasadą.

Misje specjalne – jedna z form współczesnej dyplomacji, zwana także dyplomacją ad hoc. Misje specjalne to różnego rodzaju delegacje o charakterze tymczasowym, które reprezentują państwo lub jego organy oraz instytucje. Misje wysyłane są w celu wypełnienia określonego zadania, udziału w rokowaniach, konferencjach międzynarodowych itp. Po wypełnieniu krótkotrwałych doraźnych misji delegaci wracają do swego kraju, do swych macierzystych instytucji i resortów.

Mundur dyplomatyczny – mundur dyplomatyczny nosi się wraz z orderami i odznaczeniami w ściśle określonych sytuacjach, zarówno w porze dziennej, jak i wieczorowej. Chodzi o oficjalne okazje – spotkania z głową państwa, wręczenie głowie państwa listów uwierzytelniających, przyjęcia z okazji święta narodowego itp. W Polsce mundur taki noszony był w okresie międzywojennym (rozporządzenie Rady Ministrów z 17 lutego 1928 r.). Mundury te różniły się pewnymi elementami dekoracyjnymi w zależności od stanowiska. Ambasadorowie – pełny haft na kołnierzu, mankietach, piersiach i patkach, galon podwójny, złoty na spodniach z amarantową wypustką na szwie, pióra strusie białe na kapeluszu, natomiast dla niższych stopni – pojedynczy galon na spodniach i pióra strusie czarne, a dla konsulów kapelusz bez piór.

Nota dyplomatyczna – noty dyplomatyczne stanowią główny instrument urzędowej komunikacji między rządami państw. Wymiana korespondencji w formie not dyplomatycznych odbywa się za pośrednictwem ministra i ministerstwa spraw zagranicznych z przedstawicielami dyplomatycznymi państw akredytowanych w państwie przyjmującym oraz innymi przedstawicielami obcych państw. Szef obcej misji dyplomatycznej wymienia korespondencję z ministerstwem spraw zagranicznych, a także z innymi przedstawicielami obcych państw, zwłaszcza szefami przedstawicielstw dyplomatycznych tych państw. Za pośrednictwem noty dokonuje się notyfikacji oraz zawiera umowy międzynarodowe.

Nota ad referendum – w nocie tej wyraża się tylko wstępną zgodę na przyjęcie jakiegoś zobowiązania w imieniu państwa wysyłającego. Ostateczna zgoda zależy od akceptacji danego zobowiązania przez kompetentne władze państwa wysyłającego.

Nota identyczna – jest analogiczna do noty zbiorowej, ma jednak mniej uroczysty charakter i każda ambasada wysyła ją oddzielnie we własnym imieniu. Noty te wysyłane są równocześnie i dotyczą tej samej sprawy, wobec której zajmuje się wspólne stanowisko.

Nota kondolencyjna – to zazwyczaj nota słowna, która przesyłana jest w związku ze zgonem jakiejś osobistości państwowej lub innej, przez misję dyplomatyczną lub ministerstwo spraw zagranicznych. Nota kondolencyjna różni się od zwykłej noty formą graficzną, a mianowicie tym, że pisana jest na blankiecie obramowanym czarną obwódką oraz niekiedy czarnym paskiem wlewym górnym rogu. W notach kondolencyjnych opuszcza się w początkowej formule grzecznościowej „ma zaszczyt”, „mam zaszczyt”. Natomiast werbalna nota kondolencyjna służy do oficjalnego powiadomienia o samym fakcie zgonu oraz podania terminu i miejsca składania wizyt kondolencyjnych i wyłożenia księgi kondolencyjnej, o dacie pogrzebu itp. Natomiast osobiste kondolencje przekazuje się w notach i pismach osobistych, a więc pismach podpisanych lub też depe szach kondolencyjnych. Noty osobiste (podpisane) nie są przeważnie obramowane czarną obwódką.

Nota okólna – wysyłana jest przez MSZ do wszystkich misji dyplomatycznych w danej stolicy celem poinformowania ich lub za pośrednictwem ich rządów, o jakimś fakcie lub stanowisku zajęтым w określonej sprawie (np. o nominacjach w rządzie lub MSZ w celu podania miejsca i czasu składania życzeń albo kondolencji itp.). Noty te adresowane są do wszystkich misji dyplomatycznych w danej stolicy. Noty okólnie wysyłają także placówki dyplomatyczne w celu poinformowania o wyjeździe szefa placówki, zmianie adresu, godzin urzędowania itp. Nota ta jest redagowana w trzeciej osobie, zawiera formy grzecznościowe, nie jest podpisywana, a jedynie parafowana oraz posiada pieczęć.

Nota osobista (nota podpisana) – jest formą stosowaną przez ambasadorów w korespondencji z ministrem w sprawach większej wagi lub w okolicznościach uroczystych. Redagowana jest w pierwszej osobie i podpisana. Tekst noty powinien być odpowiednio rozmieszczony. Najczęściej pisana jest na blankietach osobistych, z nadrukiem (Ambasador RP, Minister Spraw Zagranicznych RP), adresowana jest osobiście i zawiera datę. Nie stosuje się pieczęci. Nota osobista ma często charakter listu osobistego. Pismo dyplomatyczne mające cechy noty osobistej jest także stosowane w kontaktach handlowych, między oficjalnymi przedstawicielami dwu państw, przy zawieraniu porozumienia czy uzgadnianiu jego szczegółów. Posiada zazwyczaj charakter poufny, a zawarte w nim porozumienia mają charakter wiążący dla obu stron.

Nota protestacyjna – nota ta skierowana jest do obcego rządu przez państwo, którego prawa lub interesy zostały poważnie naruszone. Nota protestacyjna zawiera na ogół mocne sformułowania, utrzymane w tonie oskarżycielskim oraz zazwyczaj formalny protest.

Nota werbalna – najczęściej stosowana forma noty w obiegu dyplomatycznym. Nota ta służy zarówno do oficjalnych wystąpień w ważnych sprawach politycznych, formalnoprawnych oraz załatwianiu spraw bieżących, administracyjnych, zwolnień celnych itp. Pisana jest w trzeciej osobie i kierowana jest od urzędu do urzędu. W przypadku not werbalnych podpis zastępuje pieczęć oraz parafa na końcu tekstu. Zawiera zwyczajowe formuły grzecznościowe, które są przyjęte przy redagowaniu korespondencji dyplomatycznej. Adres zamieszcza się zawsze w lewym dolnym rogu pierwszej strony.

Nota zbiorowa – nota ta służy do przekazywania wspólnie, przez kilka państw ich stanowiska zazwyczaj w bardzo ważnych sprawach, leżących w ich wspólnym interesie. Nota zbiorowa podpisywana jest przez przedstawicieli wszystkich państw biorących udział w jej wysłaniu. Podpisy na tej notcie składane są w porządku alfabetycznym.

Notyfikacja – urzędowe powiadomienie, zawsze w formie noty dyplomatycznej, władz drugiego państwa lub organizacji międzynarodowej o oficjalnym stanowisku państwa dokonującego notyfikacji, dotyczącym określonej sprawy, zdarzenia, np. nawiązania stosunków dyplomatycznych, nominacji na stanowiska państwowe. Notyfikacja dokonywana jest przez ministerstwo spraw zagranicznych.

Nuncjatura apostolska – stałe przedstawicielstwo dyplomatyczne Stolicy Apostolskiej w obcym państwie. Na jej czele stoi nuncjusz apostolski lub internuncjusz apostolski. Nuncjatura jest odpowiednikiem ambasady, zarówno pod względem statusu i struktury organizacyjnej, jak i obsady osobowej.

Nuncjusz apostolski – należy do pierwszej klasy szefów przedstawicielstw dyplomatycznych, na równi z ambasadorem. Jest to jednocześnie najwyższa klasa szefa stałego przedstawicielstwa dyplomatycznego Stolicy Apostolskiej, czyli nuncjatury. Nuncjusz apostolski mianowany jest bezpośrednio przez papieża i akredytowany przy głowie państwa przyjmującego. W aspekcie precedencji dyplomatycznej, w państwach katolickich, nuncjusz wyprzedza ambasadora i poza zwyczajowo przyjętą kolejnością zostaje automatycznie dziekanem korpusu dyplomatycznego. Nuncjusz apostolski, obok funkcji dyplomatycznych, pełni także funkcje kościelne, będąc wysłannikiem papieża przy Kościele katolickim w państwie przyjmującym.

O

Obiad – obiad zwykle rozpoczyna się o godzinie 20.00, czasami ze względów organizacyjnych lub klimatycznych, stosuje się inny czas rozpoczęcia obiadu (19.00 –21.00). Przyjęcie organizowane jest dla ściśle określonej liczby gości. Obowiązuje punktualne przybycie i ubiór określony w zaproszeniu. Jest to najbardziej uroczysta forma przyjęcia dyplomatycznego. Wydawana bywa z okazji oficjalnej wizyty osobistości, pożegnania ambasadora. Do dobrego zwyczaju należy wysłanie na kilka dni przed obiadem wszystkim zaproszonym gościom listy uczestników obiadu. Na liście takiej zaznacza się, że jest ona sporządzona w porządku alfabetycznym, podaje imiona i nazwiska zaproszonych gości oraz funkcje. Pozwala to uczestnikom obiadu lepiej przygotować się do spotkania.

Ochrona dyplomatyczna – państwo ma prawo do sprawowania ochrony dyplomatycznej nad swoimi obywatelami, osobami fizycznymi i prawnymi oraz podejmowania praktycznych kroków mających na celu realizację tego uprawnienia. Prawo to ma zastosowanie w przypadku zagrożenia lub naruszenia chronionego przez prawo międzynarodowe interesu obywatel lub osoby prawnej za granicą.

Odszkodowanie – stosuje się wówczas, gdy wyrównanie szkody nie jest możliwe w formie restytucji. Zakłada ono, że odszkodowanie powinno pokryć wycenioną finansowo szkodę oraz ma pokryć ewentualnie szkodę łącznie z utraconymi korzyściami. Stosowane jest więc w przeważającej mierze odszkodowanie pieniężne. Do praktyki państw należy zawieranie specjalnych porozumień w sprawie uregulowanie wysokości odszkodowania m.in. z tytułu uszkodzeń pomieszczeń misji dyplomatycznych i urzędów konsularnych lub też obrażeń cielesnych ich personelu.

Okręg konsularny – część lub całość terytorium państwa przyjmującego, na którą rozciąga się kompetencja konsularna kierownika urzędu konsularnego państwa wysyłającego, czyli obszar wyznaczony urzędowi konsularnemu do wykonywania funkcji konsularnych. Okręg konsularny wyznacza zwykle państwo wysyłające według własnej oceny, swoich potrzeb i interesów, podając zasięg terytorialny w listach komisyjnych, a zgodę na ten zakres wyraża państwo przyjmujące w exequatur. Państwo

przyjmujące może wyłączyć, ze względu na swe bezpieczeństwo lub z innych powodów, określone miejscowości czy też strefy jako siedziby obcych urzędów konsularnych. Kierownik urzędu konsularnego i pozostali członkowie tego urzędu mogą wykonywać swoje funkcje w zasadzie tylko w swoim okręgu konsularnym, a poza tym okręgiem jedynie za zgodą państwa przyjmującego. Okręg ten nie może rozciągać się na obszar innych państw, co nie wyklucza możliwości, że ten sam urzędnik konsularny, za zgodą zainteresowanych państw, może pełnić funkcje konsularne także w państwie trzecim. Okręg konsularny obejmuje zarówno terytorium lądowe państwa przyjmującego, jak również jego wody terytorialne i przestrzeń powietrzną nad nim. Bez zgody państwa przyjmującego nie może być dokonana jakakolwiek zmiana granic okręgu konsularnego.

Order Orła Białego – został ustanowiony w 1705 r. i był przyznawany za znamienite zasługi zarówno cywilne, jak i wojskowe położone ku chwale i pożytkowi Rzeczypospolitej. Przechowywany na Zamku Królewskim XVIII-wieczny łańcuch orderowy Orła Białego nosi nazwę klejnotu Rzeczypospolitej. Nie ma wprawdzie prawnego ograniczenia liczby kawalerów orderu Orła Białego, ale przyznawany jest on niezwykle rzadko (zazwyczaj z okazji świąt państwowych) najwybitniejszym Polakom, a poza tymi okazjami – wybranym głowom państw obcych. Niewielka liczba jego kawalerów jest porównywalna z najbardziej elitarnymi orderami świata. Wstęga orderowa ma barwę błękitną.

Order Odrodzenia Polski – jest odznaczeniem cywilnym ustanowionym z 1921 r. za wybitne zasługi obywatelskie i wybitną pracę na rzecz państwa i społeczeństwa. Przyznaje się go wyłącznie obywatelom polskim, o których mówi tworząca go ustawa: „mogą być odznaczeni nieskazitelnego charakteru i sumiennej pracy obywatele, którzy się szczególnie zasłużyli Ojczyźnie przez dokonanie czynów wybitnych, niezwykle zalety umysłu i charakteru ujawniający”. Wstęga ma barwę czerwoną z białymi paskami biegnącymi wzdłuż brzegów.

Order Wojenny Viltuti Militari – przyznaje się od 1792 r. w uznaniu aktów wybitnego męstwa dokonanych podczas wojny, a połączonych z wyjątkową ofiarnością i odwagą. Zgodnie z ustawą, podobnie jak wszystkie odznaczenia wojenne, może być przyznawany nie później niż pięć lat po zakończeniu wojny (przyznawano go wyjątkowo po 1989 r. w celu uregulowania zaszczytu historii). Może być przyznawany zarówno obywatelom polskim, jak i cudzoziemcom, przy czym jego klasa I nagradza za zwycięstwo w wojnie wyłącznie naczelnego dowódcę lub wodzów sojuszników.

Orędzie – w korespondencji dyplomatycznej jest to zazwyczaj pismo głowy państwa, które utrzymywane jest w uroczystym tonie. Orędzie służy do wymiany poglądów między szefami państw, powiadamiania o ważnych wydarzeniach państwowych lub zamierzeniach w międzynarodowej polityce. Orędzie, to również publiczne zajęcie stanowiska przez głowę państwa wobec znaczącego wydarzenia lub publiczne poinformowanie o wydarzeniu. Urbi et orbi to orędzie noworoczne papieża.

Osoba niepożądana – w myśl postanowień Konwencji Wiedeńskich z 1961 r. i 1963 r. państwo przyjmujące może w każdej chwili zażądać odwołania nie tylko szefa, ale również każdego innego członka misji dyplomatycznej lub urzędu konsularnego, bez konieczności uzasadniania takiego żądania. Odwoływanie członka personelu dyplomatycznego określa się jako persona non grata, natomiast innych członków misji dyplomatycznej oraz urzędu konsularnego, celem zaakcentowania różnicy w ich statusie, określa się jako osoby niepożądane. Jest różnicowanie formalne, a nie merytoryczne.

Oświadczenie – zazwyczaj stosuje się je jako akt jednostronny, stwarzający prawa i obowiązki dla innych państw lub oświadczenie zawierające zespół postanowień umownych, na mocy których sygnatariusze zobowiązują się utrzymywać pewną liczbę postępowania. Oświadczenie skierowane jest do wszystkich państw i narodów, które wyjaśnia przyjęte sposoby postępowania lub poglądy, stanowiska i postanowienia w określonych sprawach. Forma ta jest stosowana również podczas spotkań szefów państw lub rządów dla wyrażenia stanowiska czy opinii w konkretnej sprawie bądź wobec określonego wydarzenia międzynarodowego. Oświadczenie nie zawsze wywołuje międzynarodowe skutki prawne, najczęściej stanowi jedynie wyraz politycznej woli.

P

Państwo wysyłające – jest to państwo, które wysła za granicę swego oficjalnego przedstawiciela dyplomatycznego (ambasadora), misję specjalną itd. Termin ten używany jest w Konwencjach Wiedeńskich z 1961 r. i 1963 r.

Paszporty dyplomatyczne i służbowe – zgodnie z praktyką międzynarodową najwyżsi przedstawiciele władz państwowych oraz członkowie personelu przedstawicielstw dyplomatycznych, urzędów konsularnych i misji specjalnych, którzy udają się za granicę w imieniu państwa wysyłającego, uprawnieni są (na podstawie przepisów wewnętrznych państwa) do korzystania bądź z paszportów dyplomatycznych, bądź z paszportów służbowych MSZ. Paszporty dyplomatyczne otrzymują członkowie służby zagranicznej, którzy posiadają stopnie dyplomatyczne, natomiast paszporty służbowe członkowie tej służby, którzy są nieuprawnieni do otrzymania paszportu dyplomatycznego. Oba rodzaje paszportów otrzymują członkowie ich rodzin na okres pracy urzędnika w przedstawicielstwie dyplomatycznych lub urzędzie konsularnym za granicą. Z posiadaniem paszportów dyplomatycznych i służbowych MSZ łączy się korzystanie z określonych przywilejów i immunitetów, które określają Konwencje Wiedeńskie z 1961 r. i 1963 r.

P.C. – pour condoler – kondolencje.

P.F. – pour féliciter – gratulacje.

P.F.N.A. – pour féliciter nouvel an – życzenia z okazji Nowego Roku.

P.P. – pour présenter – przedstawienie innej osoby.

P.P.C. - pour prendre congé – pożegnanie się.

P.F.F.N. – pour féliciter Fete Nationale – życzenia z okazji Święta narodowego.

P.S. – pour saluer – pozdrowienia.

Persona non grata – w dyplomacji termin ten jest stosowany wobec członków personelu dyplomatycznego przedstawicielstw dyplomatycznych i konsulów. Zgodnie z Konwencją Wiedeńską o stosunkach dyplomatycznych z 1961 r. oraz Konwencją Wiedeńską o stosunkach konsularnych z 1963 r., państwo przyjmujące może w każdej chwili zażądać odwołania zarówno szefa, jak i członka przedstawicielstwa dyplomatycznego lub urzędu konsularnego, bez konieczności podawania motywów tego żądania. Do członków personelu dyplomatycznego żądanie to określa się terminem łacińskim persona non grata. Natomiast w stosunku do personelu przedstawicielstwa dyplomatycznego, a więc techniczno-administracyjnego, określa się

terminem „osoba niepożądana”. Zróznicowanie to nie ma merytorycznego znaczenia, a służy jedynie podkreśleniu różnicy w statusie obu kategorii członków misji dyplomatycznej. W obu tych przypadkach państwo wysyłające zobowiązane jest do odwołania osoby ogłoszonej za persona non grata w terminie określonym przez władze państwa przyjmującego. Po upływie tego terminu osoba ta traci prawo do korzystania z przywilejów i immunitetów dyplomatycznych i może być wydalona z granic państwa przyjmującego. Osoba może być uznana za non grata jeszcze przed przybyciem na terytorium państwa przyjmującego.

Pierwszeństwo prawej ręki – uniwersalny zwyczaj wyznaczania miejsca bardziej zaszczytnego po prawicy i jako takie zostało konwencjonalnie przyjęte przez protokół dyplomatyczny.

Pierwszy radca – w hierarchii stopni dyplomatycznych wyżej od radcy stoi pierwszy radca i radca-minister. Radca-minister pełni zazwyczaj funkcje zastępcy ambasadora na większych placówkach dyplomatycznych. Są to jedne z najwyższych stopni dyplomatycznych w służbie zagranicznej.

Poczta dyplomatyczna – poczta dyplomatyczna, bez względu na sposób lub środek, jakim jest przesyłana, korzysta z całkowitej nietykalności, niezależnie od miejsca i czasu. Aby poczta dyplomatyczna mogła korzystać z nietykalności muszą być spełnione następujące warunki: musi być odpowiednio oznakowana tzn. w sposób wskazujący na jej dyplomatyczny charakter, muszą być odcisnięte na niej urzędowe pieczęcie misji dyplomatycznej, urzędu konsularnego lub ministerstwa spraw zagranicznych; musi jej towarzyszyć dokument urzędowy, zwany potocznie „listem kurierskim”; ponadto może zawierać wyłącznie korespondencję dyplomatyczną i przedmioty przeznaczone do użytku służbowego. Poczta dyplomatyczna korzysta z pełnej nietykalności, nie podlega zatrzymaniu ani też nie może być otwarta i przeglądana – chyba, że po wyrażeniu zgody przez państwo wysyłające.

Poczta kapitańska – kapitan musi być wyposażony w list kurierski określający liczbę przesyłek stanowiących pocztę, jednakże nie korzysta ze statutu kuriera dyplomatycznego.

Podróże papieskie – historia papieżstwa znała podróże papieskie w odległej przeszłości. Jednak od XIX wieku papieże, uznający się wówczas za więźniów Watykanu, przestali opuszczać Rzym. Zwyczaj podróży papieskich przywrócił dopiero w naszych czasach Paweł VI, ale naprawdę rozwinął go Jan Paweł II, który podczas swego pontyfikatu

odbył ponad sto podróży zagranicznych. Papież jest jednocześnie głową Kościoła katolickiego oraz – w znaczeniu politycznym – głową państwa jako szef uznawanego międzynarodowo Państwa Watykańskiego. Jego podróże, które nigdy nie noszą nazwy wizyty, lecz pielgrzymki, łączą te dwa aspekty papieskiego urzędu – są to odwiedziny na podwójne lub wspólne zaproszenie lokalnej wspólnoty religijnej oraz władz państwa. Stąd też stosuje się w jej przebiegu pełną oprawę protokolarną przyjętą dla wizyt składanych przez głowę państwa.

Polityka zagraniczna – suwerenne kształtowanie przez najwyższe, kompetentne organy państwowe strategicznych interesów państwowych na arenie międzynarodowej, a ponadto zespół działań podejmowanych szczególnie przez dyplomację dla realizacji tych celów poprzez skuteczne oddziaływanie na środowisko międzynarodowe.

Poselstwo – termin ten występuje w czterech znaczeniach – jako stały urząd, placówka dyplomatyczna w państwie przyjmującym, która zwana jest poselstwem; jako tymczasowa misja specjalna wysyłana np. przez głowę państwa za granicę; jako misja lub zadanie powierzone posłowi do załatwienia za granicą oraz jako godność łącząca się ze sprawowaniem urzędu posła. Instytucja poselstwa, a szczególnie tymczasowego, tzn. misji specjalnej, była wykorzystywana od początków cywilizacji ludzkiej do oficjalnego komunikowania się między społecznościami ludzkimi, plemionami, miastami. Obecnie instytucja poselstwa prawie zniknęła ze stosunków między państwami. Niemniej jednak Konwencja Wiedeńska z 1961 r., w myśl Regulaminu Wiedeńskiego z 1815 r., zachowała drugą klasę przedstawicieli dyplomatycznych państw, a więc także posła oraz poselstwo.

Posel – poseł wywodzi się od legata i nuncjusza papieskiego, którzy przez wieki byli osobistymi wysłannikami papieża na dwory. Poseł stał na czele tymczasowej misji specjalnej, która zwana była poselstwem, bądź na czele stałego przedstawicielstwa dyplomatycznego w obcym państwie, również zwanego poselstwem. Na kongresie wiedeńskim w 1815 r., poseł znalazł się w drugiej klasie przedstawicieli państw akredytowanych przy głowie państwa. Konwencja Wiedeńska z 1961 r. potwierdziła status posła. Obecnie instytucja posła praktycznie niemal całkowicie zniknęła ze stosunków między państwami.

Prawo dyplomatyczne – zespół zasad i norm, które regulują działalność i status organów państwa, a szczególnie misji dyplomatycznych, realizujących stosunki dyplomatyczne z innymi państwami. Podstawowe źródła prawa dyplomatycznego to Konwencja Wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych z 18 kwietnia 1961 r. oraz umowy dwustronne, zwyczaj

międzynarodowe i ustawodawstwo wewnętrzne. Dyplomacja jest najważniejszym instrumentem służącym realizacji polityki zagranicznej państwa działającym na podstawie prawa międzynarodowego, którego integralną część stanowi prawo dyplomatyczne.

Prawo konsularne – stanowi gałąź współczesnego międzynarodowego prawa publicznego. Podstawowymi źródłami prawa konsularnego są: Konwencja Wiedeńska o stosunkach konsularnych z 24 kwietnia 1963 r., dwustronne konwencje konsularne, prawo zwyczajowe oraz ustawodawstwo wewnętrzne.

Prawo legacji – to prawo suwerennego państwa do wysyłania własnych i przyjmowania obcych przedstawicieli dyplomatycznych, za obopólną ich zgodą. Odmowa prawa legacji przez jedno z państw wynika na ogół z braku woli, z różnych powodów, do utrzymywania przez nie i rozwijania przyjaznych stosunków z drugim państwem.

Prawo do kaplicy – kaplica powinna się znajdować wewnątrz pomieszczeń misji dyplomatycznej, a więc nie powinna mieć wyglądu kościoła jakiegokolwiek z religii i nie powinna być otwarta w zasadzie dla społeczeństwa państwa przyjmującego. Ponadto nie powinny być organizowane procesje na zewnątrz pomieszczeń i inne manifestacje, jak np. bicie w dzwony.

Precedencja dyplomatyczna – jedna z najważniejszych zasad protokołu i etykiety dyplomatycznej. Przyjęty w dyplomacji porządek pierwszeństwa według klas misji dyplomatycznych i stopni dyplomatycznych (Regulamin Wiedeński z 1815 r.). Zgodnie z Regulaminem wiedeńskim z 1815 r. o miejscu pierwszeństwa wśród przedstawicieli dyplomatycznych państw pierwszej klasy decyduje data złożenia listów uwierzytelniających głowie państwa przyjmującego. Natomiast o miejscu w porządku pierwszeństwa innych przedstawicieli państw decyduje kolejność według alfabetu lub według innych kryteriów uzgodnionych między państwami. Precedencja między członkami personelu dyplomatycznego stałych misji dyplomatycznych ustalana jest według kryteriów przyjętych w danym państwie wysyłającym. Jest to opublikowane w oficjalnej liście korpusy dyplomatycznego wydawanej co jakiś czas (raz lub dwa razy do roku) przez Protokół Dyplomatyczny MSZ.

Prokonsul – tytuł ten w czasach rzymskich nosili byli konsulowie, po zakończeniu pełnienia swych funkcji, kiedy zostali wyznaczeni na namiestników jednej z prowincji rzymskich. Prokonsulowi skupiali w swym ręku władzę wojskową, administracyjną i sądowniczą.

Proksen – w starożytnej Grecji to opiekun obywateli obcego miasta, którzy przebywali w mieście proksena. Występował jako opiekun i pośrednik między władzami miejscowymi a cudzoziemcami. Proksen był w pewnej mierze odpowiednikiem i prekursorem dzisiejszego konsula honorowego.

Pro memoria – inaczej notatka dla pamięci, zawiera streszczenie ustnego oświadczenia. Wręcza się ją bezpośrednio po odbyciu rozmowy, albo wkrótce po niej, dla potwierdzenia i utrwalenia tego, co było powiedziane. Nie zawiera adresata, podpisu ani pieczęci. Datę umieszcza się w kolejnym wierszu po ostatnim zawierającym tekst. Redagowana jest bezosobowo, tytuł umieszcza się na nagłówku nad tekstem. Osoba, która otrzymuje tego rodzaju notatkę, sama odnotowuje na niej okoliczności i datę wręczenia, włączając jako dokument do akt sprawy.

Pronuncjusz – tytuł szefa przedstawicielstwa dyplomatycznego Stolicy Apostolskiej (lata 1965 -1994). Tytuł ten był równorzędny nuncjuszowi. Został wprowadzony celem uniknięcia zadrażnień i wątpliwości, szczególnie w nowych państwach „trzeciego świata”, na tle tradycji pełnienia przez nuncjusza apostolskiego funkcji dziekana korpusu dyplomatycznego, czyli niejako automatycznego zajmowania pierwszego miejsca w porządku pierwszeństwa na liście korpusu dyplomatycznego, a także w związku z całkowitym wyjściem z obiegu internuncjusza. Wprowadzenie tytułu pronuncjusza apostolskiego pozwalało Stolicy Apostolskiej na akcentowanie zróżnicowanego stosunku do poszczególnych państw. W 1994 r. tytuł ten został zniesiony, a obecnie na czele nuncjatur apostolskich stoją nuncjusze, bez względu na religię panującą w państwie akredytacji oraz fakt, czy pełnią funkcję dziekana korpusu dyplomatycznego czy funkcji tej nie pełnią.

Protokół dyplomatyczny – powstanie nazwy protokół dyplomatyczny wiąże się z Kongresem Wiedeńskim. W jego obradach uczestniczyło wielu wybitnych mężów stanu, książąt, ambasadorów, generałów. Długim obradom towarzyszyły liczne przyjęcia, obiady, bale, wymagające dokładnego ustalenia precedencji wszystkich gości. Aby uniknąć pomyłek i nieporozumień, ustalono pierwszeństwo gości – wbrew uprzednio obowiązującym zwyczajom – zaprotokołowano je. Od tego czasu wszedł w użycie zwrot protokół dyplomatyczny. Protokół dyplomatyczny jest to zbiór reguł normujących porządek w oficjalnym obrocie dyplomatycznym. To przede wszystkim reguły protokolarne przestrzegane przy organizacji wizyt oficjalnych, szczególnie głów państw, szefów rządów i innych przedstawicieli najwyższych władz państwowych, organizowanych z tej okazji różnych spotkań i przyjęć. To również przestrzeganie zasad precedencji,

oficjalnych powitań i pożegnań, a także imprez organizowanych z udziałem korpusu dyplomatycznego. Reguły protokolarne obowiązują również przy sporządzaniu korespondencji dyplomatycznej.

Przedstawiciel dyplomatyczny – w myśl Konwencji Wiedeńskiej z 1961 r., przedstawiciel dyplomatyczny to szef misji dyplomatycznej lub członek personelu dyplomatycznego tej misji. Termin ten oznacza również przedstawiciela ministerstwa spraw zagranicznych występującego w imieniu państwa wysyłającego za granicą lub uczestniczącego np. w rokowaniach lub w konferencjach międzynarodowych.

Przedstawiciel dyplomatyczny wysyłany w misji protokolarnej – wysoki rangą przedstawiciel władz państwowych lub dyplomatycznych, na ogół w stopniu ambasadora, który reprezentuje głowę państwa w czasie oficjalnych uroczystości w innym państwie, np. z okazji inauguracji kadencji nowo wybranego prezydenta.

Przyjęcia dyplomatyczne – to jedna z tradycyjnych form działalności dyplomatycznej. Służą one przede wszystkim nawiązywaniu i podtrzymywaniu kontaktów między członkami przedstawicielstw dyplomatycznych z przedstawicielami władz i społeczeństwa państwa przyjmującego oraz do wymiany informacji, a także niekiedy do załatwiania konkretnych spraw służbowych. Przyjęcia umownie możemy podzielić na odbywające się „na siedząco” czyli obiady, obiady bufetowe, śniadania, kawy i herbatki oraz przyjęcia odbywające się na stojąco np. cocktaile, garden party, lampki wina, aperitify.

Przywileje i immunitety – immunitet oznacza niepodleganie jurysdykcji sądów i organów państwa przyjmującego i państw tranzytu, natomiast przywileje łączą się z różnymi prerogatywami, ulgami, ułatwieniami, zwłaszcza celnymi, protokolarnymi oraz podatkowymi.

Q

Quasi-dyplomacja (paradyplomacja) – quasi dyplomacja zwana jest również dyplomacją niekonwencjonalną. W sytuacji braku stosunków dyplomatycznych i konsularnych, jak również braku wzajemnego uznania państw, niekiedy ze względów pragmatycznych państwa powierzają pełnienie niektórych funkcji dyplomatycznych i konsularnych organom lub instytucjom niekoniecznie państwowym, a jeżeli państwowym – to np. przedstawicielowi banku lub innej instytucji. Pełnią oni wówczas te funkcje pod przykrywką swej właściwej działalności zawodowej.

R

Regulamin Wiedeński – akt prawny dotyczący kodyfikacji prawa dyplomatycznego. Został przyjęty 19 marca 1815 r. na Kongresie Wiedeńskim. Regulamin ten miał zażegnać pojawiające się między mocarstwami spory na tle precedencji ich przedstawicieli dyplomatycznych. Podzielił przedstawicieli dyplomatycznych na trzy klasy: klasa pierwsza to ambasadorowie, legaci lub nuncjusze, akredytowani przy głowie państwa, którym Regulamin wyłącznie przyznawał charakter reprezentacyjny; klasa druga to posłowie, ministrowie oraz inni przedstawiciele uwierzytelnieni przy głowie państwa; klasa trzecia to chargé d'affaires uwierzytelnieni przy ministrach spraw zagranicznych. Regulamin Wiedeński to pierwsza próba wprowadzenia do prawa dyplomatycznego demokratycznej zasady, która opierała się na obiektywnych kryteriach, a więc zajmowania miejsca w porządku pierwszeństwa przez szefów misji dyplomatycznych, według daty urzędowej notyfikacji ich przybycia, a nie według związków pokrewieństwa lub małżeństwa między dworami oraz przymierzy politycznych. Konwencja Wiedeńska z 1961 r. potwierdziła podział na trzy klasy szefów przedstawicielstw dyplomatycznych.

Restytucja – zakłada np. zwrot w naturze przedmiotów, mienia, dokumentów bezprawnie zatrzymanych, a więc przywrócenia stanu jaki istniał przed naruszeniem prawa. Gdy przywrócenie poprzedniego stanu jest niemożliwe, istnieje zawsze możliwość odszkodowania pieniężnego adekwatnego do poniesionej szkody lub dania jakiegoś innego ekwiwalentu w celu wyrównania strat materialnych. W przypadku niemożności przywrócenia poprzedniego stanu rzeczy istnieje też możliwość i obowiązek odwołania bezprawnego działania i powstrzymania się od dalszego bezprawnego postępowania.

Rezolucja – to ujęte w formie pisemnej wnioski, wytyczne, zalecenia jakiegoś zebrania, konferencji, zgromadzenia lub zjazdu. Rezolucja może być wykładnią poglądów i opinii na określony temat, precyzować żądania, propozycje oraz określać zadania. Rezolucja jest przeważnie aktem politycznym, a nie aktem prawnym. Stosowana jest często w ramach organizacji międzynarodowych. Rezolucja nie ma charakteru prawnie wiążącego.

Rezydencja – reprezentacyjna siedziba (budynki i otoczenie) głowy państwa, szefa rządu, biskupa, przedstawiciela dyplomatycznego obcego państwa. Konwencja Wiedeńska z 1961 r. zapewnia rezydencji szefa misji dyplomatycznej pełną nietykalność i prawo do wywieszania na niej flagi państwa wysyłającego oraz zamieszczania jego godła.

Rezydent – agent obcego wywiadu oraz w niektórych umowach międzynarodowych osoba przebywająca na terytorium państwa będącego stroną takiej umowy.

Rokowania dyplomatyczne – w praktyce dyplomatycznej państw odgrywają zasadniczą rolę i są najstarszym i najbardziej rozpowszechnionym środkiem pokojowego załatwiania sporów międzynarodowych. Rokowania dyplomatyczne to rokowania na szczycie, rokowania niskiego, technicznego szczebla. Konwencja Wiedeńska z 1961 r. upoważniła misje dyplomatyczne do prowadzenia rokowań z rządem państwa przyjmującego. Stałe misje dyplomatyczne to główny kanał prowadzenia rokowań i dialogu między państwami. Rokowania należą do podstawowych funkcji i praktyki misji. Prowadzone są często również za pośrednictwem misji specjalnych ad hoc. Rokowania dyplomatyczne prowadzone są również w sposób nieoficjalny – np. w kularach, przy okazji spotkań międzynarodowych lub różnych konferencji. Mogą być prowadzone bezpośrednio przez głowy państwa lub szefów rządu oraz na szczeblu ministerstw, szczególnie ministerstwa spraw zagranicznych. Rokowania dyplomatyczne powinny być prowadzone w ramach prawa międzynarodowego oraz nie mogą naruszać bezwzględnie obowiązujących norm prawa międzynarodowego.

Rozsadzanie typu francuskiego – oznacza taki układ stołu, w którym para gospodarzy lub gospodarz i wicegospodarz siedzą naprzeciw siebie, pośrodku dłuższego boku stołu. Sposób francuski jest preferowany podczas spotkań służbowych i obiadów roboczych, kiedy to miejsca naprzeciw siebie zajmują szefowie delegacji. Najodleglejsze miejsca na krańcach stołów przypadają osobom zajmującym najniższe miejsca w precedencji.

Rozsadzanie typu angielskiego – oznacza, że para gospodarzy lub gospodarz i główny gość zajmują miejsca odległe od siebie, przy przeciwległych, krótszych krańcach stołu – dzięki temu tworzą się wokół nich dwa centra niezależnych rozmów, które równoważą zaangażowanie towarzyskie gości.

R.S.V.P. – répondez s’il vous plait – proszę o odpowiedź. Jest to formuła umieszczana na zaproszeniach, która zobowiązuje adresata do niezwłocznej odpowiedzi.

Sieć placówek dyplomatycznych – sieć placówek oraz ich gęstość, zależy przede wszystkim od interesów państwa wysyłającego w danym państwie przyjmującym lub regionie, a ponadto od możliwości finansowych państwa.

Służba zagraniczna – termin ten oznacza państwową służbę zagraniczną, określaną jako służba dyplomatyczna lub dyplomatyczno-konsularna. Obejmuje również podległe ministerstwu spraw zagranicznych placówki dyplomatyczne i konsularne, instytuty kultury, które działają za granicą.

Smoking – uroczysty ubiór męski, używany w dyplomacji, tradycyjnie po godz. 19, przy różnych uroczystych okazjach wieczorowych, jak np. obiady, bale, uroczyste koncerty. Smoking uszyty jest z czarnego materiału. Marynarka o błyszczących jedwabnych kłapach, a spodnie z naszytymi lampasami. Do smokingu zakłada się czarną kamizelkę i koszulę z półsztywnym gorsetem, półsztywnymi odkładanymi mankietami i odkładanym kołnierzykiem oraz czarną muszkę, czarne lakierki, czarne

skarpetki. Do kieszeni smokinga wkłada się śnieżnobiałą chusteczkę z batystu lub jedwabiu. Do smokingu nosi się z reguły szelki. Smoking może być jednorzędowy lub dwurzędowy bez kamizelki. Obecnie coraz częściej kamizelkę zastępuje pas hiszpański. Smoking może być tradycyjny, jednorzędowy, z kłapami klasycznymi lub też kłapami o kształcie szalowym – nosi się go z czarną kamizelką. Smoking dwurzędowy nosi się bez kamizelki lub zamiast niej pas hiszpański.

Stół imperial – stół prostokątny o zaokrąglonych rogach.

Stopnie dyplomatyczne – Konwencja Wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych z 1961 r. wymienia i określa tylko stopnie szefów przedstawicielstw dyplomatycznych. Dzieli ich na trzy klasy. Klasa pierwsza to ambasadorowie i nuncjusze akredytowani przy głowach państwa oraz inni szefowie misji równorzędnego stopnia. Klasa druga to posłowie, ministrowie i internuncjusze akredytowani przy głowach państw. Trzecia grupa to chargé d'affaires akredytowani przy ministrach spraw zagranicznych. Ponadto Konwencja dobitnie wspomina jedynie o attaché wojskowym, chodzi o wymóg uzyskiwania dla niego zgody państwa przyjmującego przed objęciem tej funkcji w jego przyszłym państwie urzędowania.

Stopnie konsularne – Konwencja Wiedeńska o stosunkach konsularnych z 1963 r. ustala tylko stopnie konsularne szefów urzędów konsularnych. Dzieli ich pod względem precedencji na cztery klasy – konsulów generalnych, konsulów, wicekonsulów i agentów konsularnych, którzy odpowiednio stoją na czele urzędów konsularnych – konsulatów generalnych, konsulatów, wicekonsulatów oraz agencji konsularnych. Poza stopniami konsularnymi urzędnicy konsularni mogą posiadać także określone stopnie dyplomatyczne.

Stosunki dyplomatyczne – urzędowe, pokojowe stosunki, ustanawiane za obopólną zgodą między dwoma uznającymi się, suwerennymi państwami. Realizowane są przez specjalne do tego celu upoważnione organy państwowe, przede wszystkim szefów stałych i tymczasowych misji dyplomatycznych oraz resorty spraw zagranicznych.

Stosunki konsularne – oficjalne stosunki ustanawiane między suwerennymi państwami na podstawie wzajemnej przez te państwa zgody w celu realizacji funkcji konsularnych. Utrzymywane są one za pośrednictwem specjalnych organów państwa, czyli przez konsulów i urzędników konsularnych lub przedstawicielstw dyplomatycznych,

a również konsulów honorowych.

Stroje dyplomatyczne – oprócz zwykłych ubiorów noszonych przez dyplomatów na co dzień, obowiązują tradycyjne stroje dyplomatyczne, które nosi się przy specjalnych okazjach, zgodnie z regułami protokolarnymi. Rodzaj stroju, który obowiązuje na danym przyjęciu dyplomatycznym określony jest na blankiecie zaproszenia (w języku francuskim lub angielskim). Tradycyjne stroje dyplomatyczne to: frak, smoking, żakiet, strój wyjściowy (wizytowy). Jeżeli na zaproszeniu nie ma wzmianki dotyczącej obowiązującego stroju, oznacza to, że należy włożyć ubranie wyjściowe, w porze wieczorowej w ciemnych odcieniach.

Strój weekendowy – składa się ze spodni sportowych oraz kurtki, bluzy lub pulowera, które zastępuje marynarkę. Koszule sportowe są barwne – w bardziej lub mniej widoczne desenie. Do tego stroju może się nadawać krawat wełniany, obuwie skórzane – wyraźnie sportowe. Wszystkie części garderoby są do siebie dopasowane materiałem, kolorem, krojem i tworzą estetyczną całość.

Strój wyjściowy – najczęściej stosowany strój w życiu oficjalnym dyplomaty, jest odpowiedni przy okazji wszelkich oficjalnych spotkań, przyjęć lub uroczystości. Ubranie wyjściowe jest zarówno strojem dziennym, jak i wieczorowym, dlatego powinno odznaczać się spokojną elegancją i być uszyte z tkaniny dobrej jakości. Strój ten w porze śniadania może być jaśniejszy, w kolorach neutralnych, a wieczorem ciemniejszy, lecz niezupełnie czarny. Dodatki to biała, jasnobłękitna lub jasnopopielata jednokolorowa koszula o gładkiej fakturze, która harmonizuje z kolorem ubrania. Krawat klasyczny, gładki dobrany do koloru koszuli. Trójkąt krawata powinien sięgać do wysokości pasa spodni. Strój wyjściowy nosi się we wszystkich przypadkach, gdy na zaproszeniu zamieszczono wzmiankę – informal, casual lub w sytuacjach, gdy nie ma żadnej wzmianki na temat stroju.

Styl dyplomatyczny – styl charakterystyczny dla zawodu dyplomaty, charakteryzujący się elegancją i kurtuazją. Ustalony sposób zachowania i postępowania zgodny z regułami etykiety dyplomatycznej oraz protokołu dyplomatycznego.

Styl korespondencji dyplomatycznej – pismo dyplomatyczne powinno odznaczać się powagą i godnością, gdyż pisane jest w imieniu państwa, a nie własnym. Pismo dyplomatyczne powinna cechować jasność, precyzja i logika sformułowań oraz ściśle określony temat. Natomiast argumenty powinny być niepodważalne z punktu widzenia logiki i prawa, przekonujące adresata o słuszności stanowiska nadawcy pisma. Pismo

powinno być zredagowane bez zarzutu, jeśli chodzi o przestrzeganie zasad gramatyki, ortografii i interpunkcji oraz nie powinno zawierać zawłości językowych, neologizmów itp. Dla pisma dyplomatycznego szczególnie jest ważna jasność i zwięzłość sformułowań, tak aby została wyeliminowana możliwość dwuznaczności w rozumieniu tego pisma.

Szara eminencja – osoba wywierająca wpływ na bieg wydarzeń zza kulis, z ukrycia. Określenie to wywodzi się z czasów kardynała Richelieu, który sprawując rozległą władzę we Francji, najbardziej drażliwe sprawy powierzał zaufanemu kapucynowi, który z tego powodu miał zyskać przydomek „szarej eminencji”.

Szyfrogramy – informacje polityczne, tajne lub poufne w treści, pilne przekazywane do Central MSZ kodem lub szyfrem, przeważnie drogą radiową przez placówki dyplomatyczne i vice versa. Na przekazywanie informacji i korespondencji kodem lub szyfrem zezwala współczesne prawo dyplomatyczne i konsularne.

Śniadanie – organizowane jest w godzinach popołudniowych, między 12.30 a 15.00. Można je rozpocząć o godzinie 13.00, ale nie później niż o 14.00. Jest to przyjęcie na siedząco, dla małej ilości osób. Goście obowiązują punktualne przybycie. Ta forma przyjęcia może mieć zarówno charakter oficjalny, jak i roboczy, często służy nieformalnej wymianie

poglądów.

Tranzyt dyplomatyczny – w czasie przejazdu służbowego przez państwa trzecie, na podstawie prawa dyplomatycznego i konsularnego, członkowie

przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych korzystają z przywilejów i immunitetów koniecznych do nieskrępowanego odbycia takiej podróży. Jednak podróż taka musi mieć charakter służbowy i tranzytowy (nie turystyczny lub spędzenia urlopu). Podczas tranzytowego przejazdu służbowego dyplomata i konsul korzystają z nietykalności i innych immunitetów, które są niezbędne do nieskrępowanego odbycia takiej podróży. Z immunitetów korzystają również członkowie ich rodzin oraz pozostali członkowie przedstawicielstw dyplomatycznych i konsularnych, lecz w ich przypadku nie wymienia się dobitnie nietykalności. Przejazd tranzytowy dyplomatów i konsulów nie powinien trwać dłużej niż jest to konieczne dla przejazdu przez państwo trzecie oraz powinien odbywać się po najkrótszej trasie docelowej. W wyniku zbaczania z najkrótszej drogi, dyplomata lub konsul mogą być pozbawieni korzystania z immunitetów dyplomatycznych.

Tytuły dyplomatyczne – w dyplomacji tradycyjnie, ale szczególnie w korespondencji dyplomatycznej przywiązuje się dużą wagę do stosowania należnych tytułów. Ponadto obowiązują ściśle zasady ich używania. W korespondencji między dworami cesarskimi i królewskimi stosowane są tytuły wielkie, średnie i małe. Ponadto używane są także tytuły posiadania oraz przydomki.

Tytuły naukowe – doktor, docent, profesor. Docenta w stosunkach towarzyskich tytułujemy profesorem. Do tej grupy zaliczamy umownie tytuły związane z uzyskanym dyplomem: magister i inżynier.

Tytuły kurtuazyjne – ekscelencja, eminencja i magnificencja. Tytuły te podkreślają poważanie. Tytuł ekscelencji przysługuje głowie państwa, premierowi, ministrom i ambasadorom. Tytuły kurtuazyjne używane są przez hierarchię kościoła rzymskokatolickiego. Do kardynała zwracamy się mówiąc: eminencjo, do arcybiskupa i biskupa ekscelencjo. Gdy jednak przedstawiciel hierarchii kościelnej nie nosi purpury, mówi się do niego księżę, kardynale, arcybiskupie, biskupie. Tytuł kurtuazyjny magnificencja przysługuje rektorom wyższych uczelni. Tytuł ten używa się w chwilach uroczystych. Utrzymując na co dzień kontakty z osobą zajmującą tak wysokie stanowisko, używamy zwrotu grzecznościowego panie rektorze.

U

Do papieża zwracamy się mówiąc – Wasza Świątobliwość.

Ubranie spacerowe – ubranie spacerowe jednorzędowe składa się z marynarki, kamizelki i spodni; dwurzędowe – z marynarki i spodni. Może ono być brązowe, szare i w innym kolorze, z materiałów jednobarwnych albo w desenie. Ubranie spacerowe jest podstawowym strojem mężczyzny i ma szerokie zastosowanie. W tym ubraniu chodzimy do biura, na spacer, podróżujemy, idziemy do kina i teatru, a nawet możemy złożyć wizytę przyjacielowi, pójść na przyjęcie i uroczystość. Wykorzystując ubranie spacerowe do celów towarzyskich, pamiętamy o potrzebie włożenia białej koszuli i zmianie krawata.

Ubranie sportowe koordynowane – składa się z dwóch części: marynarki i spodni. Marynarka jest sportowa w kroju, jednoczęściowa, z materiału nieco grubszego, jednokolorowego, w kratę lub wzorki. Spodnie uszyte są z materiału jednokolorowego, różnią się od marynarki jakością materiału i kolorem, chociaż obie części łącznie stanowią całość. W ubraniu tym w miarę potrzeby kamizelkę zastępuje pulower, który – jeśli marynarka jest w kratę – bywa jednokolorowy. Pasek do spodni jest dobrany kolorem do obuwia. Obuwie przy tego rodzaju ubiorze bywa nieco mocniejsze i może mieć upiększenia w formie wzorów, klamer. Ze spodniami czarnymi lub szarymi nosi się obuwie czarne, natomiast z jasnymi spodniami nosi się obuwie czarne lub brązowe w ciemnym odcieniu.

Urbi et orbi – błogosławieństwo papieskie: „Miastu (Rzymowi) i Światu”; każdemu w szczególności i wszystkim w ogóle; na wszystkie strony świata.

Uznanie państwa a stosunki dyplomatyczne i konsularne – uznanie przez określone państwo innego państwa za państwo suwerenne pociąga za sobą uznanie jego praw i obowiązków zarówno w płaszczyźnie prawa międzynarodowego oraz prawa krajowego, tzn. sprawowanie skutecznej kontroli nad jasno określonym terytorium, ludnością, administracją, niezależność w stosunkach z zagranicą oraz wypełnianie zobowiązań międzynarodowych. Najbardziej przejrzysta sytuacja jest wtedy, z punktu widzenia prawa i praktyki międzynarodowej, gdy nawiązanie stosunków dyplomatycznych następuje jednocześnie z uznaniem nowego państwa zgodnie z obowiązującym prawem. Jednak zdarzają

się przypadki, że sytuacja państwa oczekującego na uznanie jest wciąż niejasna, która wskazuje, że zgodnie z obowiązującym prawem, nie ma możliwości nawiązania stosunków dyplomatycznych. W zaistniałej sytuacji można nawiązać z takim państwem stosunki nieformalne – czyli quasi-dyplomatyczne kontakty, np. przyjęcia lub wysłanie przedstawiciela dyplomatycznego, który może otworzyć biuro łącznikowe.

VIP – skrót, który informuje, że chodzi o bardzo ważną osobistość, osobę wpływową, odgrywającą ważną rolę w określonej dziedzinie życia państwowego, politycznego, kulturalnego, gospodarczego itp. VIP-owie z tego tytułu korzystają z określonych prerogatyw natury protokolarnej oraz towarzyskiej. Do kategorii VIP-ów zalicza się członków najwyższych władz państwowych, wyższych rangą dyplomatów, generalicję oraz delegatów zagranicznych wyższego szczebla. Dla VIP-ów na lotniskach wydzielone są specjalne salони, szczególnie dla przybywających w misjach oficjalnych przedstawicieli państw i rządów. Zgodnie z międzynarodowymi przepisami lotniczymi samoloty przewożące VIP-ów mają pierwszeństwo w ruchu lotniczym i przy korzystaniu z obsługi na lotniskach.

Whisky – ojczyzną whisky jest Anglia. Whisky podajemy w czasie aperitifów, cocktaili, na zakończenie obiadu, a więc po kawie i koniaku. Produkcja tego trunku rozpowszechniła się w XV wieku prawdopodobnie za sprawą medyków, którzy początkowo zalecali ten trunek jako lekarstwo. Whisky produkowana jest na bazie słodzącego jęczmienia i dzieli

się na malt oraz blended czyli mieszaną.

Wiza – zezwolenie wydane cudzoziemcowi przez organ państwa, które uprawnia go do wjazdu, przejazdu na jego terytorium, pobytu oraz opuszczenia tego państwa. Zezwolenie to polega na specjalnym wpisie oraz zamieszczeniu stempla w paszporcie przez kompetentne organy państwowe. Państwo może odmówić cudzoziemcowi wydania wizy bez uzasadnienia odmowy oraz cofnąć już wystawioną wizę. Do udzielania wiz dyplomatycznych i służbowych za granicą uprawnione są ambasady bądź w określonych sytuacjach urzędy konsularne, natomiast w kraju przeważnie ministerstwo spraw zagranicznych. Wiz dyplomatycznych udziela się z reguły posiadaczom paszportów dyplomatycznych, a wiz służbowych posiadaczom paszportów służbowych.

Wizyta incognito – wizyta ta należy już raczej do przeszłości. Wizyta ta wiązała się zazwyczaj z potrzebą głów koronowanych i rodzin panujących, by móc swobodnie podróżować po świecie jako anonimowi arystokraci – Piotr I odbył swą słynną Grande Tour, podróż europejską jako Piotr Michajłow. W dzisiejszych czasach podróże incognito są absolutną rzadkością.

Wizyta kurtuazyjna – spotkanie przebywającej prywatnie obcej osoby z jej odpowiednikiem w odwiedzanym państwie. Oznacza to przygotowanie krótkiej rozmowy obu polityków przez protokół państwa przyjmującego we współpracy z ambasadą zainteresowanego państwa. Wizyta ta charakteryzuje się uproszczoną formą protokolarną.

Wizyta oficjalna – dotyczy głowy państwa, szefa rządu oraz ministra spraw zagranicznych. Oprawa ceremonialno-protokolarna jest skromniejsza niż przy okazji wizyty państwowej. Pewne elementy ceremoniału i protokołu są takie same, jak przy okazji wizyt państwowych, np. uroczyste powitanie, honorowa eskorta, złożenie wieńca na Grobie Nieznanego Żołnierza, uroczyste przyjęcie lub obiad. Wizyta oficjalna służy przeprowadzeniu rozmów podsumowujących stan stosunków dwustronnych oraz omówieniu istniejących problemów.

Wizyta państwowa – to najbardziej uroczysta i prestiżowa wizyta składana przez głowę państwa. Wizycie tej towarzyszy bogata oprawa ceremonialno-protokolarna. Wizyty państwowe służą podkreśleniu dobrej atmosfery w stosunkach dwustronnych, bądź dają początek lub specjalny impuls dla dalszego rozwoju tych stosunków. W celu podsumowania przebiegu i rezultatów wizyty państwowej, na jej zakończenie publikowany jest na ogół wspólny komunikat lub deklaracja.

Wizyta prywatna (lub pobyt prywatny) – określa pobyt zagraniczny osobistości z przyczyn niezwiązanych ze sprawowaną funkcją. Mogą to być rodzinne wakacje spędzane za granicą, wizyta u przyjaciół, pobyt w domu zaprzyjaźnionego odpowiednika. Zarówno dobry obyczaj międzynarodowy, względy bezpieczeństwa, jak i względy praktyczne (zgoda na przelot i lądowanie samolotu specjalnego oraz na pobyt w obcym kraju własnych agentów ochrony) nakazują zawsze powiadomić o tym fakcie rząd państwa odwiedzanego prywatnie. Odbywa się to w drodze notyfikacji przez własną ambasadę, w efekcie czego państwo przyjmujące może otoczyć dyskretną ochroną miejsce prywatnych wakacji, użyć kurtuazyjnie swej pomocy logistycznej oraz zaproponować odbycie nieformalnego spotkania dwustronnego.

Wizyta robocza – ulubiona forma podróżowania europejskich szefów rządów i szefów dyplomacji. Może być również określana mianem oficjalnej wizyty roboczej. Wymogi protokołu dyplomatycznego są w niej sprowadzone do rozsądnego minimum i ograniczają się do zapewnienia najlepszych warunków do przeprowadzenia rozmów, a składniki kurtuazyjne i ceremonialne są po prostu z niej usunięte. Premierzy i ministrowie odbywają krótkie spotkania, podczas których omawiają lub próbują rozwiązać jedną konkretną sprawę wymagającą szybkiej decyzji. Taka wizyta trwa w warunkach europejskich kilka godzin – przylot samolotu specjalnego i przejazd bezpośrednio na spotkanie, dwugodzinne rozmowy i robocze śniadanie, przy którym kontynuowane są rozmowy, konferencja prasowa, wyjazd na lotnisko i powrót. Ten typ wizyty staje się standardem w stosunkach między państwami członkowskimi Unii Europejskiej. Szefowie rządów spotykają się, by przedstawić swe stanowisko, uzyskać dlań zrozumienie lub poparcie czy podjąć wspólną inicjatywę. Wizyta taka jest krótka, skład delegacji towarzyszącej szefowi rządu może być minimalny, a koszty pokrywa strona odwiedzająca. Wizyta robocza określana jest niekiedy jako: dyplomacja bez krawatów, dyplomacja niekonwencjonalna, dyplomacja bezpośrednia lub dyplomacja osobista.

Wizyty pożegnalne ambasadora – przy składaniu wizyt pożegnalnych obowiązują podobne reguły, jak w przypadku wizyt wstępnych ambasadora, na początku jego urzędowania w państwie przyjmującym. W wielu państwach ambasador przyjmowany jest na audiencji pożegnalnej przez głowę państwa. Ambasador wydaje przyjęcie pożegnalne, w celu pożegnania się osobiście z osobami, z którymi nie mógł się pożegnać.

Wizyty protokolarne ambasadora – składa je nowo mianowany ambasador po złożeniu listów uwierzytelniających głowie państwa

przyjmującego oraz formalnym rozpoczęciu urzędowania jako szefa przedstawicielstwa dyplomatycznego swego państwa. Ambasador wizyty wstępne składa niektórym najwyższym przedstawicielom władz państwa przyjmującego oraz szefom przedstawicielstw dyplomatycznych akredytowanych w państwie przyjmującym. Składanie wizyt w ramach korpusu dyplomatycznego ambasador rozpoczyna od dziekana. Dyplomatom, funkcjonariuszom MSZ i innych resortów, którym nowo mianowany ambasador nie składa wizyt, przesyła karty wizytowe z dopiskiem „P.P.” (Pour présentation), co zwyczajowo zastępuje samą wizytę. Rewizyta na złożoną przez ambasadora wizytę lub odpowiedź na wysłaną kartę wizytową powinna nastąpić w ciągu kilku dni, najpóźniej dwóch tygodni.

Wysyłanie sygnałów dyplomatycznych – jedną z szeroko stosowanych w dyplomacji metod jest wysyłanie sygnałów, zarówno pod adresem partnerów, jak i przeciwników. Sygnały te wysyłane są w różnych formach np. przyjacielskiej rady czy przecieków. Do tego rodzaju metod należą również gąfy świadomie popełniane dla wywołania określonego efektu.

Zadośćuczynienie – formą wyrównania szkody z tytułu naruszenia przywilejów i immunitetów jest zadośćuczynienie. Ma ono miejsce w przypadku, gdy państwo odpowiedzialne za działanie sprzeczne z prawem międzynarodowym nie jest w stanie wyrównać szkody materialnej lub moralnej poprzez restytucję i odszkodowanie. Wówczas może zastosować formę zadośćuczynienia, polegającą głównie na przyznaniu się do faktu naruszenia prawa, oficjalnym wyrażeniu ubolewania z tego powodu i przeproszenia oraz ewentualnym podjęciu także innych kroków. Poza wspomnianymi oficjalnymi przeprosinami i wyrazami ubolewania może to być także wyjaśnienie okoliczności incydentu, zapowiedź przeprowadzenia śledztwa i ukarania winnych. Do takich klasycznych form zalicza się m.in. oddanie honoru fladze lub godła państwa, wystawienie warty honorowej, odwołanie ze stanowiska funkcjonariusza winnego zaniedbania, które doprowadziło do naruszenia nietykalności

itp. Zazwyczaj oficjalne przeprosiny zawierają też zapewnienie, że tego rodzaju naruszenia nie będą miały miejsca w przyszłości. Szczególnie w wypadkach naruszeń nietykalności osobistej, nietykalności pomieszczeń misji dyplomatycznej, poczty kurierskiej itp. stosuje się należyte ukaranie winnych, wypłacenie odszkodowania.

Zasada alternacji – oznacza naprzemienne rozsadzania kobiet i mężczyzn, co stosuje się zawsze na przyjęciach, by podkreślić ich towarzyski charakter. Absolutnie natomiast nie wolno sadzać obok siebie małżeństw. Zasada alternacji może dodatkowo uwzględniać naprzemienne rozsadzanie cudzoziemców i współrodaków, zawsze jednak należy pamiętać, że kobieta musi mieć po obu stronach mężczyzn. Zasady alternacji płci nie stosuje się w sytuacji przyjęć roboczych, na które zaprasza się bez współmałżonków. Wówczas rozsadzanie odbywa się jedynie na podstawie kryterium precedencji, czyli zajmowanego stanowiska, rozpoczynając od prawej ręki. Przy takich okazjach należy rozsadzać na przemian członków obu prowadzących rozmowy delegacji.

Zasada precedencji – stanowi o kolejności zajmowania miejsc od najważniejszego gościa do najmniej ważnego. Najważniejszy gość siedzi najbliższej gospodyni, po jej prawej ręce lub naprzeciw gospodarza.

Zerwanie stosunków dyplomatycznych i konsularnych – zerwanie stosunków dyplomatycznych następuje zwłaszcza na skutek wybuchu konfliktu zbrojnego między obu państwami; w wypadku gdy jedno z państw przestanie istnieć jako samodzielny podmiot prawa międzynarodowego – np. w razie połączenia się z innym państwem oraz jego podziału na dwa państwa lub więcej państw; może być spowodowane np. cofnięciem uznania lub odmowy uznania rządu (nastąpiły w danym kraju zasadnicze przemiany ustrojowe). Skutkiem zerwania stosunków dyplomatycznych jest w pierwszym rzędzie niezwłoczna likwidacja misji dyplomatycznych w obu państwach. Przyczyny zerwania stosunków dyplomatycznych podawane są zazwyczaj w nocie i oficjalnym komunikacie opublikowanym w prasie, chociaż zgodnie z zasadą suwerenności państwo może w każdej chwili zerwać stosunki dyplomatyczne bez obowiązku uzasadniania tego kroku. Po zerwaniu stosunków dyplomatycznych opieki nad pomieszczeniami misji, obywatelami oraz interesami państwa wysyłającego z reguły podejmuje się – na jego prośbę i za zgodą państwa przyjmującego – państwo trzecie. Po zerwaniu stosunków dyplomatycznych nie ma bowiem podstaw prawnych do wykonywania opieki dyplomatycznej i konsularnej nad osobami fizycznymi i prawnymi bezpośrednio przez państwo wysyłające, chyba, że zerwaniu stosunków nie towarzyszyło zerwanie stosunków konsularnych. Mimo zerwania stosunków

dypłomatycznych i zamknięciu nie tylko misji dyplomatycznej, lecz także urzędów konsularnych, nawet przed przekazaniem opieki nad obywatelami państwa wysyłającego państwu trzeciemu znajdują się oni pod osłoną prawa międzynarodowego. Jedyne dla czuwania nad pomieszczeniami misji może pozostać na jakiś czas za zgodą państwa przyjmującego pracownik misji, aby przekazać pod opiekę pomieszczenia i archiwa państwu trzeciemu. W razie potrzeby władze państwa przyjmującego powinny oddać do ich dyspozycji konieczne środki transportu dla nich samych i ich mienia.

Zwyczajowe prawo dyplomatyczne i konsularne – Konwencja Wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych z 1961 r. oraz Konwencja Wiedeńska o stosunkach konsularnych z 1963 r., potwierdzają, że normy prawa zwyczajowego będą nadal obowiązywać w sprawach, które nie zostały wyraźnie uregulowane ich postanowieniami. Jednak w odróżnieniu od norm traktatowych, tzn. postanowień zawartych w traktatach obowiązujących państwa, które są stronami, istnienie normy prawa zwyczajowego nie jest łatwe do ustalenia i opiera się zazwyczaj na domniemaniu, że określona norma zwyczajowa została przez dane państwo przyjęta jako obowiązujące je prawo.

Żakiet – uroczysty męski strój dzienny, noszony podczas oficjalnych i odświętnych okazjach, m.in. z udziałem głowy państwa i szefa rządu, np. składania listów uwierzytelniających przez akredytowanego się ambasadora obcego państwa oraz innych oficjalnych uroczystości z udziałem czołowych osobistości państwowych. Żakiet składa się z dwóch części: górnej uszytej z szaro ciemnego materiału, której półokrągłe poły sięgają kolan. Do żakietu nosi się sztuczkowe spodnie, czarną lub szarą kamizelkę, białą koszulę z odkładanym kołnierzem, krawat w odcieniach ciemnoszarych, szare zamszowe rękawiczki, gładkie czarne pantofle (nie lakierki), ciemne skarpetki. W kieszonce żakietu umieszcza się białą chusteczkę. Do żakietu nosi się tradycyjnie ciemne palto i czarny cylinder. Natomiast w czasie uroczystości pogrzebowych obowiązuje czarny krawat, czarne rękawiczki oraz czarne skarpetki.

Bibliografia

1. Ikanowicz C., J.W.Piekarski: Protokół dyplomatyczny i dobre obyczaje. Wyd. SGH, Warszawa 2002.
2. Ikanowicz C.: Protokół dyplomatyczny w życiu menedżera. Polskie Zrzeszenie Hoteli, Warszawa 2004.
3. Ikanowicz C.: Protokół w życiu codziennym biznesmena. Wyd. MART, 1998.
4. Labuda G., Michowicz W.: Historia dyplomacji polskiej X-XX w., Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2002.
5. Orłowski T.: Protokół dyplomatyczny. Ceremoniał i etykieta. Wyd. MSZ. Warszawa 2005.
6. Pietkiewicz E.: Etykieta menedżera. Centrum Informacji Menedżera, Warszawa 1998.
7. Pietkiewicz E.: Konferencje. Centrum Informacji Menedżera, Warszawa 1999.
8. Pietkiewicz E.: Protokół dyplomatyczny. Wyd. MSZ, Warszawa 1998.
9. Pietkiewicz E.: Przyjęcia w biznesie i nie tylko. Centrum Informacji Menedżera, Warszawa 1997.
10. Sutor J.: Prawo dyplomatyczne i konsularne, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1996.
11. Sutor J.: Przywileje i immunitety międzynarodowe. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1996.
12. Sutor J.: Korespondencja dyplomatyczna. Warszawa, 1992.

